

Jaarstukken 2016

Leeswijzer

Reeds in 2013 spraken de besturen van de stichtingen Landschapsbeheer Nederland (LBN) en De12Landschappen (D12L) de wens uit om te verkennen hoe beide koepelorganisaties intensiever zouden kunnen gaan samenwerken. Dat resulteerde medio 2014 in een intentieverklaring en januari 2015 tot de oprichting van de stichting LandschappenNL.

In 2015 kwamen de gesprekken tussen de besturen in een stroomversnelling. Dat leidde tot de conclusie dat de tijd rijp was om de bevoegdheden, verantwoordelijkheden en taken van de twee koepelorganisaties (LBN en D12L), neer te leggen bij de nieuwe stichting LandschappenNL. De besturen van LBN, D12L en LandschappenNL hebben daarop in gezamenlijkheid besloten de statuten van LandschappenNL zodanig te wijzigen dat LandschappenNL daadwerkelijk kon gaan functioneren als koepelstichting. Per 31 december 2015 waren de nieuwe statuten en de governance van LandschappenNL een feit, en waren de personeelsleden, voorheen in dienst van of LBN of D12L, in dienst getreden van LandschappenNL. De stichting LandschappenNL kent thans een Raad van Toezicht met een directeur-bestuurder.

Hoewel formeel de stichting LandschappenNL dus pas kort voorafgaand aan het boekjaar haar nieuwe statutaire vorm heeft gekregen, werd in de praktijk al langer als collectief gewerkt. Met de feestelijke aankondiging van de geboorte van LandschappenNL, in juni 2014, ontstond ook de kans, of beter gezegd, de logica, om de beide werkorganisaties in elkaar te schuiven. Daar werd de tweede helft van 2014 al het nodige werk voor verzet, en ook in 2015 was feitelijk (maar dus niet formeel) sprake van 1 werkorganisatie. In het boekjaar, 2016, was voor het eerst sprake van ook een formele werkorganisatie behorende bij de stichting LandschappenNL.

Daarmee is het jaarverslag 2016 al een stuk eenvoudiger te lezen dan dat van 2015. Maar ook in de jaarstukken 2016 treft u nog de erfenis van het traject van afgelopen jaren: de financiële afrekeningen 2016 van zowel LBN als D12L maken deel uit van de jaarstukken. En voor het eerst is nu ook (en uiteraard) sprake van een jaarrekening van LandschappenNL. Ik wens u veel leesplezier.

*Hank Bartelink,
Directeur-bestuurder LandschappenNL*

Inhoudsopgave

- > LANDSCHAPPENNL
- > LANDSCHAPSBEHEER NEDERLAND
- > DE12LANDSCHAPPEN

LandschappenNL

- > VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT
- > JAARVERSLAG
- > FINANCIËEL VERSLAG
- > BIJLAGEN

Verslag Raad van Toezicht LandschappenNL

Na veel overleg en ampele overwegingen kwamen de besturen van de vigerende stichtingen Landschapsbeheer Nederland (LBN) en De12Landschappen (D12L) eind 2015 overeen hoe het samenwerkingsverband LandschappenNL finaal vorm te geven. Besloten werd, kort gezegd, om al het personeel onder te brengen in de nieuwe stichting, om die stichting 1 werkplan te laten maken, en om de stichting te voorzien van de daarvoor benodigde middelen. Bovendien werd besloten om de governance-structuur te wijzigen: van een bestuur met een directeur naar een Raad van Toezicht (RvT) met een directeur-bestuurder. Per 1 januari 2016 was het samenwerkingsverband LandschappenNL daarmee ook formeel een feit.

Het verslagjaar stond, wat governance betreft, dan ook vooral in het teken van 'oefenen' met de nieuwe situatie. Als RvT, immers, staan we wat verder af van de dagelijkse gang van zaken dan als bestuur. Voeg daarbij het feit dat de nog bestaande stichtingen LBN en D12L ook beschikken over ge-engageerde bestuursleden, plus twee zeer betrokken directeuren-overleggen, zie daar het recept voor een dynamisch geheel. Maar ik denk dat we, als RvT en alle andere betrokkene gremia, meer dan tevreden mogen terugblikken op dit eerste jaar van de stichting. De ontwikkeling, in 2016, van de Strategische Agenda vormde

daarbij de spreekwoordelijke kroon op het werk. Ik constateer dat we er samen heel wel in geslaagd zijn om LandschappenNL vorm te geven, en naar buiten toe neer te zetten als het samenwerkingsverband dat zich inzet voor, kort gezegd, het Nederlandse landschap.

Dan uiteraard ook nog een beknopte inhoudelijke terugblik. Waar we ons als RvT, naast de gebruikelijke jaarstukken, over gebogen hebben, zijn met name zaken gerelateerd aan de nieuwe Wet natuurbescherming, aan de ontwikkelingen rond de wetgeving op het gebied van de kansspelen, aan kwesties mbt CBF en impactmetingen, aan het dossier grondzaken, en aan de strategische samenwerking met partners. Met name de ontwikkelingen in de landbouw en het agrarisch natuurbeheer betekenen nieuwe kansen, nieuw uitdagingen, waarvoor soms ook nieuwe partnerschappen nodig zijn. De RvT stelt zich daarbij op als sparring partner, als spiegel en soms zelfs als geweten voor de directeur-bestuurder.

Al met al was 2016 een jaar met belangwekkende inhoudelijke thema's. Ik ben ervan overtuigd dat de samenwerking van de stichtingen Landschapsbeheer en de provinciale Landschappen in één samenwerkingsverband, een heel goede zet is geweest. Die niet alleen de belangen dient van de 20 provin-

ciale organisaties, maar vooral ook functioneel is voor landschap, natuur, erfgoed en burgers. Daar zetten we ook in 2017 met volle overtuiging op in.

*Mr Arjen van der Meer,
Voorzitter Raad van Toezicht LandschappenNL*

Wim Koeneman

Dieptepunt in 2016 was het overlijden, vrijdag 23 september, van Wim Koeneman. De heer Koeneman (of gewoon, Wim) heeft zich met veel betrokkenheid ingezet voor natuur, landschap, en erfgoed, zowel provinciaal als landelijk. In het bijzonder heeft Wim heel veel betekend voor onze organisaties: hij was jarenlang bestuurslid en later voorzitter van stichting Landschapsbeheer Drenthe, jarenlang bestuurslid (en de laatste tijd voorzitter) van stichting Landschapsbeheer Nederland, en sinds een jaar ook vicevoorzitter van de Raad van Toezicht van stichting LandschappenNL. De stichting LandschappenNL heeft haar ontstaan niet in de laatste plaats te danken aan de inzet van Wim. Hij was een ras-bestuurder aan wie we veel aan te danken hebben en aan wie we met respect terugdenken.

Jaarverslag

> LANDSCHAP

> NATUUR

> BETROKKEN

> SAMEN

> ZICHTBAAR

> ORGANISATIE

Landschap

Een waardevol landschap is essentieel voor een gezonde maatschappij. LandschappenNL staat voor de kwaliteit van het Nederlandse buitengebied, zodat huidige en toekomstige generaties daar in alle opzichten van kunnen genieten. Het behouden, gebruiken en doorgeven van een waardevol landschap is onze ambitie, samen met burgers die betrokken zijn bij hun omgeving.

We kunnen dat doel alleen bereiken als we structureel aandacht vragen voor de waarde van dat landschap ('biodiversiteit & beleving') bij beleidsmakers in de landelijke en provinciale politiek. Naast de inzet van onze regionale organisaties zijn beleid en regelgeving immers van groot belang om de kwaliteit van het landschap te bewaken en te borgen. Bij alle dossiers bekijken we – samen met strategische partners – op welke thema's lobby, overleg of andere proactieve inzet nodig is. In 2016 vroegen de volgende thema's onze aandacht:

- > OMGEVINGSWET
- > LANDSCHAPSOBSERVATORIUM
- > ERFGOED
- > KAPVERORDENING EN BOSWET
- > BOERENLANDVOGELS
- > WEIDEGANG
- > LANDBOUW EN MESTBELEID
- > LEESTEKENS VAN HET LANDSCHAP
- > REGISTRATIE LANDSCHAPSELEMENTEN

Omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet – uitgewerkt in de vorm van vier Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) en vier aanvullingswetten – kent minder verplichtingen en ademt daardoor een sfeer van mogelijkheden en ruimte geven aan ontwikkelingsplanologie. De keerzijde daarvan is het risico dat bescherming van het landschap minder aandacht krijgt.

LandschappenNL heeft na de vaststelling van de concept-Omgevingswet (begin 2016) in het verslagjaar nadrukkelijk gepleit voor het meewegen van de positie van het landschap als onderdeel van ruimtelijke plannen. Het landschap maakt immers integraal deel uit van de fysieke leefomgeving. Decentralisatie blijkt het grootste argument van het Rijk om terughoudend te zijn met opname van het landschap in het nieuwe stelsel van de Omgevingswet. In de hoofdtekst wordt alleen verwezen naar de landschappelijke waarden van nationaal belang.

Positief is dat het Besluit Kwaliteit Leefomgeving (één van de AMvB's) stelt dat een inventarisatie van cultuurlandschappen noodzakelijk is voor het opstellen van omgevingsplannen. Onder de noemer 'cultureel erfgoed' zijn daardoor enige mogelijkheden om het landschap te beschermen. De invulling blijft echter open, want het

is LandschappenNL niet gelukt om een tekst te laten opnemen over decentrale instructieregels voor landschap en monitoring. De Tweede Kamer nam vragen hierover wel over, maar het Rijk wil geen instructieregels opleggen aan provincies.

LandschappenNL heeft – regelmatig in samenspel met de partners van de Groene11 coalitie – via inspraakrondes, internetconsultaties, brieven, deelname aan rondetafelbijeenkomsten en gesprekken met beleidsambtenaren en Tweede Kamerfracties het belang van aandacht voor het landschap in de nieuwe Omgevingswet herhaaldelijk en nadrukkelijk naar voren gebracht. Kansrijk van de nieuwe wet is de inzet op participatie en integraliteit, maar een risico is en blijft het feit dat deze begrippen niet nader zijn ingevuld. Zonder verplichtingen is het de vraag in hoeverre decentrale overheden voldoende rekening houden met de waarde van het landschap bij ruimtelijke plannen.

Landschapsobservatorium

Twaalf procent van de groene landschapselementen wordt bedreigd door verwaarlozing, zo blijkt uit de eerste editie van de 'staat van het landschap' die het Landschapsobservatorium jaarlijks gaat publiceren. Hiervoor is in december 2016 het Meetnet Agrarisch Cultuurlandschap van LandschappenNL ingezet. Weergave van de 'staat van het landschap' maakt deel uit van de afspraken die in 2016 zijn gemaakt door de partners van het Landschapsobservatorium (in 2015 opgericht door LandschappenNL) in het kader van de urgentie om landschap te agenderen.

In het verslagjaar werd helder – door herhaaldelijk refereren aan het observatorium door Kamerleden en bewindspersonen – dat het Landschapsobservatorium een zinvol instrument is om het landschap politiek onder de aandacht te brengen. Het objectieve observatorium genereert landschapsgegevens op drie niveaus: waarnemingen in het veld, observaties voor landschapsbeleid en waarnemingen in de samenleving. Daarmee geeft Nederland invulling aan de monitorverplichting van de Europese Landschapsconventie, zoals in 2016 is benoemd in de beantwoording van Tweede Kamervragen.

Verder heeft een werkgroep in het verslagjaar gereflecteerd op de website van het Landschapsobservatorium, die als online vindplaats voor gegevens over het landschap en de ontwikkeling daarvan een essentiële functie heeft. Ook zijn voorbereidingen getroffen voor de internationale uitwisseling met andere Europese landschapsobservatoria in februari 2017.

Erfgoed

Op het domein 'groen' erfgoed zijn veel inspanningen gepleegd vooral in het kader van de nieuwe Omgevingswet (zie elders in dit jaarverslag). Ten aanzien van het 'rode' erfgoed (bebouwing en andere materiele cultuurhistorie) ging veel aandacht in het verslagjaar uit naar de ontwikkelingen rond de Nationale Monumentenorganisatie (NMo). Deze relatief nieuwe loot aan de stam van erfgoed-beherend Nederland is een belangrijke speler op het terrein van het voormalige overheidserfgoed. LandschappenNL is in overleg met de NMo om te bezien of zij zich kan aansluiten.

Kapverordening en Boswet

Goed nieuws: kleine landschapselementen van ecologische of cultuurhistorische waarde behouden tóch bescherming via gemeentelijke kapverordeningen. Eerst dreigden onacceptabele aantallen waardevolle houtopstanden en beplantingen in het agrarische gebied te verdwijnen door het opgaan van de Boswet in de wet Natuurbescherming (per 2017). Gemeenten zouden volgens deze wet alleen nog bevoegd zijn voor 'opgaande begroeiingen' in het buitengebied van uiterst beperkte omvang (minder dan 10 are of minder dan 20 bomen in een rijbeplanting), met het risico dat verschillende waardevolle houtopstanden gekapt kunnen worden zonder dat melding bij de gemeente en herbeplanting nodig zijn.

LandschappenNL heeft er bij het verantwoordelijke departement (EZ) op aangedrongen om de oorspronkelijke bevoegdheden van de gemeenten te herstellen. De gemeentelijke kapverordeningen vormen immers een noodzakelijke aanvulling op het beschermen van waardevolle kleine landschapselementen, zoals oude hoogstamboomgaarden en historische houtwallen. De signalen werden opgepakt door de staatssecretaris, die in oktober 2016 in een brief aan de Tweede Kamer liet weten gemeenten opnieuw bevoegdheden te geven voor het stellen van extra regels.

Dit goede nieuws heeft een kleine keerzijde: doordat een compleet artikel in de wet Natuurbescherming is komen te vervallen, kunnen gemeenten nu ook extra regels stellen aan grote houtopstanden in bosverband. Om te voorkomen dat de regelgeving doorschiet in onnodige bureaucratie, heeft de Vereniging

bos- en natuureigenaren hierover een brief geschreven aan het ministerie van EZ – mede ondertekend door LandschappenNL – zodat de kapverordeningen primair worden ingezet om waardevolle kleine landschapselementen te beschermen. LandschappenNL blijft hiervoor aandacht vragen.

Boerenlandvogels

Betrokkenheid van vrijwilligers is een randvoorwaarde voor succesvol weidevogelbeheer en het draagvlak daarvoor. LandschappenNL heeft daarom in 2016 de website www.boerenlandvogelsnederland.nl ontwikkeld, waarop betrokkenen onder meer de resultaten van het broedseizoen kunnen volgen, ervaringen kunnen delen en naslagwerken kunnen downloaden. Verder zijn voor de provinciale coördinatoren Boerenlandvogels in het verslagjaar vier informatieve en inspirerende bijeenkomsten georganiseerd door LandschappenNL. Zij ondersteunen vanuit de provinciale organisaties immers op hun beurt het belangrijke netwerk van vrijwilligersgroepen rond weidevogels. Essentieel, omdat vrijwilligers in toenemende mate bijdragen aan de (beheer)monitoring van weidevogels, zowel binnen als buiten de kerngebieden voor boerenlandvogels. Tegelijk heeft LandschappenNL in 2016 haar expertise en netwerk ingezet om in Den Haag te pleiten voor adequaat weidevogelbeleid en daarmee samenhangend een nieuw landbouwbeleid (zie ook het onderdeel [agrarisch natuur- en landschapsbeheer](#) in dit jaarverslag).

Bij het uniform verzamelen van informatie over bescherming en beheer van weidevogels, speelt de Boerenlandvogelmonitor van LandschappenNL een centrale rol. Deze database wordt ook gebruikt door agrarische collectieven. Met behulp van Landschap Noord-Holland is in 2016 bovendien een begin gemaakt met de samenvoeging van twee populaire veldgidsen over respectievelijk weidevogels en akkervogels. Deze nieuwe veldgids 'Weidevogelbescherming op grasland en bouwland' verschijnt in 2017.

Weidegang

Door nieuwe weiders – bedrijven die voor het eerst na een lange periode weer vee weiden – is de weidegang in 2016 een fractie toegenomen (0,6 procent). Dat blijkt uit het voortgangsrapport van de coalitie Weidegang, waar LandschappenNL met ruim zeventig andere organisaties deel van uitmaakt. Op basis van een inventarisatie naar weidegang bij de eigen terreinen – van de provinciale organisaties – blijkt dat de norm voor weidegang (120 dagen per jaar en 6 uur per dag) ruimschoots wordt gehaald.

Landbouw en mestbeleid

Binnen de Groene11 heeft LandschappenNL in 2016 bijgedragen aan de meningsvorming over transitie van de landbouw, om in 2017 een gedeelde visie op de duurzame landbouw van de toekomst te kunnen presenteren. Voor LandschappenNL is het uitgangspunt een duurzaam productieve landbouw die gezonde en veilige producten oplevert, waarbij het milieu niet wordt belast, landschap in stand wordt gehouden en herstelt en biodiversiteit wordt benaderd als basis van een duurzame en beleefbare productieomgeving.

Fosfaatproductie

De Nederlandse melkveehouderij produceert te veel mest. Om deze mestproductie – en dan vooral de fosfaatproductie – terug te dringen, heeft het ministerie van EZ een stelsel van fosfaatrechten ontwikkeld. LandschappenNL heeft in 2016 via de fosfaatcoalitie van de Groene11 en daarbij in samenwerking met het (boeren)netwerk GRONDig bijdragen geleverd aan Kamervragen en aan moties in de Tweede Kamer. Daarbij is consequent ingezet op een stelsel waarbij de grondgebonden melkveehouderij op geen enkele wijze benadeeld wordt. Het stelsel treedt pas in 2018 in werking, waardoor de Nederlandse sector in 2017 zelf onder

het door Brussel gestelde fosfaatplafond moet zien te blijven. Insteek is de derogatie in 2017 te behouden en te zorgen voor een goede onderhandelingspositie bij het afstemmen over een nieuwe derogatie in 2018. Of de sector dat in 2017 voor elkaar krijgt, is onzeker. De praktijk zal uitwijzen of het sectorplan afdoende is.

Waterkwaliteit

In het landelijk gebied laat de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater nog te wensen over. Daarom is in 2016 bij de evaluatie van het vijfde Nitraatactieplan (2013-2017) met maatschappelijke organisaties als LandschappenNL gesproken over initiatieven om in het zesde Nitraatactieplan (2018-2021) verdere verbetering van grond- en oppervlaktewater te bewerkstelligen. Uitgangspunt daarbij is de Kader Richtlijn Water.

Leestekens van het landschap

De website www.leestekensvanhetlandschap.nl speelt een belangrijke rol bij het vergroten van de kennis over historische landschapselementen bij een breed publiek. De interactieve website brengt verbinding tussen deskundigen en lokale vrijwilligers en dat leverde in 2016 veel positieve reacties op van vrijwilligersgroepen. In het verslagjaar is actief gewerkt aan de verdere ontsluiting van de website. Naast enkele technische aanpassingen – die het mogelijk maken dat gebruikers zelf informatie kunnen toevoegen – en een kwaliteitsverbetering van de inhoud is er een handleiding gemaakt voor de interactieve onderdelen.

Om het bereik en de impact van de website te vergroten, wordt in de vervolgfase ingezet op meer publieke aandacht. In 2016 werd al in diverse tijdschriften en op symposia aandacht besteed aan ‘Leestekens van het Landschap’. Het project is een samenwerking van LandschappenNL, Kenniscentrum Landschap van de Rijksuniversiteit Groningen en Landschapsbeheer Friesland.

Registratie landschapselementen

Het stelselmatig vastleggen van landschapselementen is essentieel voor een adequate bescherming van het landschap. Door de vergroening van het gemeenschappelijke landbouwbeleid (GLB) is consistente registratie nu extra relevant; landschapselementen zijn immers zeer waardevol voor het landelijke gebied. Het ministerie van EZ heeft daarom opdracht gegeven een haalbaarheidsstudie te doen naar de registratie van groene en blauwe landschapselementen. Deze studie is in 2016 uitgevoerd door Wageningen Environmental Research (voorheen Alterra), in samenwerking met LandschappenNL.

Centraal in de haalbaarheidsstudie stond het verkennen van bestaande gegevensbestanden en diverse geo-informatietechnieken. Daarnaast is het draagvlak besproken met stakeholders. Er kwamen drie varianten voor registratie naar voren:

1. Registratie via vergroening GLB en agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB).
2. Het faciliteren van een basisregistratie die bestaat uit een infrastructuur van ruimtelijke data met een gemeenschappelijke bronhouder die registreert op basis van aangeboden gegevens van landschapselementen.
3. Landelijke basisregistratie met een bronhouder die opdracht geeft tot volledige inwinning.

De derde variant kwam in de stakeholdersbijeenkomst als ideaal eindpunt uit de bus, ook al vraagt deze optie de hoogste investering. Het tweede alternatief kent immers het risico van afhankelijkheid van derden, waardoor de dekingsgraad en de toepasbaarheid beperkt zijn. De derde variant is volledig, kwalitatief sterk en breed toepasbaar. De eenmalige investering van € 4,68 miljoen (met € 1,8 miljoen jaarlijkse beheerkosten) is aanzienlijk, maar levert ook besparingen én kansen op. Zo draagt deze variant bij aan het effectief stimuleren van landschapsvriendelijk boeren, bijvoorbeeld door ketenpartijen als Friesland Campina. Bovendien worden (decentrale) overheden door de derde variant in staat gesteld om beleidsambities omtrent landschap, cultuurhistorie en water te kunnen waarmaken. Landschapselementen krijgen de meeste status met deze variant.

Opvallend is dat Wageningen Environmental Research en LandschappenNL op basis van de studie geen keuze tussen de drie varianten adviseren, maar juist een doorgroeimodel waarbij de registratie in volgorde wordt opgepakt. De minimumvariant 1 wordt nu feitelijk al uitgevoerd en kan prima uitgebouwd worden naar variant 2, om vervolgens in een aantal jaren toe te werken naar realisatie van variant 3, het einddoel.

Natuur

LandschappenNL maakt zich sterk voor een gezonde en robuuste natuur. Herstel van de biodiversiteit is van wezenlijk belang voor een gezonde leefomgeving. Veel van onze inspanningen zijn dan ook gericht op dat herstel: het creëren van robuuste natuurgebieden en het zorg dragen voor bijbehorende beschermingsregimes en beheermiddelen zijn randvoorwaardelijk voor het realiseren en borgen van een hoge biodiversiteit.

De vervolmaking van de EHS (NNN), de realisatie van het Natura2000-netwerk, het zorgen voor adequate wet- en regelgeving, inspelen op kansen die agrarisch natuurbeheer biedt, bijdragen aan de revival van de Nationale Parken; het is een greep uit de veelheid aan zaken waar LandschappenNL het afgelopen jaar energie in gestoken heeft als het gaat om het domein natuur. Dat deden we soms alleen, soms in daartoe geëigende coalities. Expliciet beschrijven we in dit jaarverslag de volgende zaken:

- > SUBSIDIESTELSEL NATUUR EN LANDSCHAP
- > AGRARISCH NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER
- > NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW
- > NATURA 2000
- > WET NATUURBESCHERMING
- > NATIONALE PARKEN
- > KENNISUITWISSELING NATUURBEHEER
- > TIJDELIJKE NATUUR
- > WATER EN NATUUR
- > FAUNABEHEER
- > BIOMASSA
- > PACT EN GLB
- > GRONDAANKOOP EN STAATSTEUN

Subsidiestelsel Natuur en Landschap

Het standaardkostprijzensysteem binnen het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) was in 2016 wederom een belangrijk item voor LandschappenNL. Dit systeem staat immers aan de basis van de subsidiatarieven voor het beheer van natuurgebieden en landschapselementen. In het verslagjaar ging extra aandacht naar de berekening van de kostprijs van (basis) openstelling van terreinen; dit punt is immers gekoppeld aan de onderliggende vraag op welke manier we in Nederland het recreatieve gebruik van natuurgebieden financieren.

Recreatietoeslag

Na evaluatie van de SNL-standaardkostprijzen – in opdracht van BIJ12 – kwam de berekende recreatietoeslag flink hoger uit dan de gangbare vergoeding. Dit heeft geleid tot discussie. Provincies hebben moeite met de berekende hoogte, terwijl terreinbeherende organisaties zien dat de geleverde subsidiebijdragen voor openstelling van de terreinen niet in verhouding staan tot de kosten. Eén van de vragen vanuit de provincies is of alle opgevoerde toezichten wel te koppelen zijn aan de SVNL-verplichtingen om de natuurkwaliteit te beschermen, terwijl de LandschappenNL wijst op de het maatschappelijk en economisch belang van de natuur (o.a. recreatie, toerisme, vestigingsklimaat). Gesprek-

ken hierover met IPO worden in 2017 verder opgepakt, vanuit een breder maatschappelijk kader. De uitdaging is om meer aanknopingspunten te zoeken voor de financiering van recreatievoorzieningen.

Uniforme aanpak

In de aanloop naar de nieuwe SNL-aanvragen voerden terreinbeheerders en provincies regelmatig overleg over een landelijk uniforme werkwijze op basis van lumpsum. Verschillen tussen provincies leiden tot extra uitvoeringskosten (o.a. door verschillende ijkmomenten) en de kans op fouten is groter. Het streven naar zesjarige aanvraagperioden van beschikkingen – zonder tussentijdse herzieningen en met verwerking van de toekomstige areaalontwikkeling – bleek wegens juridische belemmeringen nog niet geheel te verwerken in de nieuwe SVNL-modelverordening 2017.

Wijzigingen SNL

Op basis van de evaluatie van de standaardkostprijzen van de SNL-index – die in het voorjaar van 2016 werd afgerond – zijn alle adviezen besproken. De nieuwe kostprijzen leiden soms tot hogere en soms tot lagere subsidiatarieven. Een deel van de (grote) wijzigingen kan pas in de beheervergoedingen van 2018 verwerkt

worden, omdat er staatssteungoedkeuring van Brussel nodig is. Dit geldt bijvoorbeeld voor de berekening van beheerwerkzaamheden in bossen met productie en het voorbehoud rondom de eerdergenoemde recreatietoeslag. Intussen is de Taakgroep Index tijdens het verslagjaar gestart met een meer geleidelijk doorlopende evaluatie van de beheertypen en bijbehorende kosten.

De aangepaste systematiek van SNL leidde in het verslagjaar tot enkele aandachtspunten die LandschappenNL heeft besproken met betrokken partijen. Dit betreft onder meer het feit dat particuliere beheerders geen TBO's meer kunnen machtigen om een subsidieaanvraag te doen en de constatering dat sommige Landschappen onder de grens van 75 ha vallen omdat ze in andere provincies kleine eigendommen beheren. Verder blijken landbouwgronden die worden omgezet naar natuur dubbel gekort te worden in de huidige vergoedingssystematiek vanwege verondersteld opbrengend vermogen. De gevoerde overleggen hierover hebben nog niet tot concrete nieuwe afspraken geleid.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Als trekker van het dossier Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB) binnen de Groene11 heeft LandschappenNL – mede op verzoek van IPO – in het najaar van 2016 een bijeenkomst georganiseerd voor de betrokken organisaties. Centraal stond de presentatie van de (ex ante) evaluatie van Alterra over het ANLB-2016, waaruit bleek dat de ligging van de ANLB-contracten is verbeterd, maar dat er nog steeds stappen nodig zijn.

Eerder in het verslagjaar werd tijdens de startbijeenkomst gesproken over lopende activiteiten en het opstellen van een gezamenlijk lobbyplan. Verder is in 2016 samen met BoerenNatuur gepleit voor pilots natuurinclusieve landbouw, waarover Kamervragen zijn opgesteld en aangeboden aan politieke partijen. Deze zijn helaas niet overgenomen door de Kamer. Andere ANLB-gerelateerde activiteiten van LandschappenNL in 2016: een presentatie over droge dooradering en de impact van het ANLB, inclusief advies hier nader onderzoek naar te doen; een bijdrage aan het boek Agrarisch natuurbeheer in Nederland (hoofdstuk over natuur rond erven en gebouwen) en tot slot een bijdrage aan de expertmeeting van de Taskforce ANLB in Zuid-Holland, waarbij adviezen zijn gegeven over de aanpak, het verzamelen en gebruiken van gegevens, plus het evalueren van de resultaten.

Vanuit het OBN-deskundigenteam Cultuur-landschap – waar LandschappenNL deel van uitmaakt – zijn in 2016 ook bijdragen geleverd aan onderzoeksvorstellen voor de vier leefgebieden agrarisch natuurbeheer. Verder zijn de veldwerkplaatsen Open Grasland onder de loep genomen. Omdat de werkplaatsen matig bezocht worden door collectieven, is het idee de uitvoering ervan in 2017 meer aan de collectieven zelf over te laten.

Weidevogels

LandschappenNL heeft in 2016 met diverse Kamerleden gesproken over de nota Weidevogels en het Plan van aanpak Weidevogels. In een debat hierover in de Tweede Kamer heeft de minister gevraagd met een nationaal reddingsplan voor weidevogels te komen. Dit wordt in 2017 opgepakt, in overleg met Vogelbescherming Nederland en BoerenNatuurNL.

Natuurinclusieve landbouw

Vanuit de overtuiging dat de huidige landbouw op termijn niet levensvatbaar is – zowel vanuit bedrijfseconomisch als milieukundig oogpunt – is er groeiende aandacht voor natuurinclusieve landbouw. Boeren, terreinbeheerders, soortenorganisaties en de politiek hebben echter nog verschillende opvattingen over betekenis, doelen en aanpak. Natuurinclusieve landbouw blijkt voornamelijk een containerbegrip, maar omdat het nader onderzoek verdient, heeft LandschappenNL op verzoek van het ministerie van EZ in 2016 actief bijgedragen aan verkennende discussies. Bovendien wordt zowel in eigen huis als binnen het Groene11-verband geschreven aan position papers over natuurinclusieve landbouw.

Natura2000

De Europese Commissie besloot in december 2016 om de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) ongewijzigd te laten en de uitvoering van de Europese regels voor natuurbescherming te verbeteren op basis van een actieplan. Eerder in het verslagjaar had LandschappenNL – binnen een coalitie van natuurorganisaties – bij de Tweede Kamer, het Rijk en de Europese Commissie aangedrongen op het vasthouden aan deze richtlijnen. De uitkomsten van de Fitness Check VHR pleiten duidelijk voor de waarde: bijna een half miljoen EU-burgers vroeg in een openbare raadpleging (94% van de respondenten) om de Europese natuurbescherming ongewijzigd te handhaven en veel lidstaten spraken hun voorkeur uit voor behoud van de VHR.

Gaandeweg het verslagjaar bleek de Nederlandse overheid niet (meer) te willen tornen aan de richtlijnen zelf. Wel werd de staatssecretaris gevraagd een stevige ambitie neer te zetten voor verbetering van de uitvoering van de VHR. Organisaties van de Fitness Check-coalitie (waaronder LandschappenNL) gaven bij een symposium in april al een voorzet met de lancering van het actieplan 'Natuurbescherming Nederland, op volle kracht vooruit', dat aanreikt welke extra stappen nodig zijn voor het herstel en behoud van de biodiversiteit in Nederland en Europa.

Wet Natuurbescherming

LandschappenNL heeft zich in 2016 – samen met andere natuur- en milieuorganisaties – nadrukkelijk ingezet voor de implementatie van de wet Natuurbescherming die per 2017 is ingevoerd. Provincies krijgen namelijk een grotere rol, er zijn nieuwe uitvoeringsregels en de landschapsambities in de natuurvisie vragen aandacht. Bovendien was de integratie van de natuurwet in de Omgevingswet i.o. via de aanvullingswet Natuur een belangrijk vraagstuk. De inzet was gericht om de doorwerking zoveel mogelijk intact te laten bij de overgang van bevoegdheden, zoals bij het faunabeheer en de houtopstanden (waaronder landschapselementen) in provinciale verordeningen.

Nationale Parken

LandschappenNL was in 2016 op diverse manieren betrokken bij het *Programmaplan Transitie Nationale Parken van Wereldklasse 2015-2018* van het ministerie van EZ. Samen met collega-organisaties zijn constructieve debatten gevoerd en werkconferenties gehouden, er is een gezamenlijke Nationale Parken Deal gesloten (op 17 maart, inclusief festival) en Landschappen nam deel aan het shareholders-overleg en een werkgroep over de governance van Nationale Parken. Centraal aandachtspunt van het programma is de verbinding tussen natuurbescherming in de Nationale Parken en de sociaaleconomische ontwikkeling in de regio. Kanttekening daarbij van LandschappenNL en consorten is hun zorg over de primaire borging van natuurwaarden.

Bijzonder programma-evenement in 2016 was de publieksverkiezing van de mooiste natuurgebieden van Nederland. Een vakjury nomineerde (aspirant) Nationale Parken op basis van hun bidbooks; vervolgens bepaalde het publiek de top drie door te stemmen. Het Nederlandse Waddengebied won ruimschoots, gevolgd door de Veluwe en Nationaal Park Hollandse Duinen. Een aantal provinciale Landschappen was betrokken bij de plannen voor de genomineerde en uitverkoren gebieden.

Kennisuitwisseling natuurbeheer

LandschappenNL speelt een centrale rol in het faciliteren van kennis-, informatie- en gegevens-uitwisseling, zowel tussen de Landschappen onderling als met andere organisaties. Dit leidde in 2016 onder meer tot de volgende acties:

- In VBNE-verband is actief samengewerkt om de kennisdeling tussen natuurbeheerders te bevorderen, bijvoorbeeld via veldwerkplaatsen.
- Samen met BIJ12, terreinbeheerders en soortenorganisaties inzetten op uniforme gegevenslevering voor natuurbeleid en –beheer en het verbeteren van de toegankelijkheid.
- Medeorganisatie van het symposium over de toepassing van SNL-monitoringsgegevens en andere gegevensbronnen bij de beoordeling van het beheer (februari 2016, Nijkerk). De aansluiting op het kennisprogramma van de VBNE leverde een subsidie van het Fonds Kennisdelen op.
- Bijdrage aan de protocollen voor monitoring die in BIJ12-verband worden ontwikkeld, zoals voor vegetatiekartering.
- Inspanningen voor het verbeteren van de werkwijze voor nationale opslag en uitwisseling van flora- en faunagegevens t.b.v. een nieuwe NDFF-overeenkomst (Natuurdata-bank Flora en Fauna).

- Samen met Natuurmonumenten en de Unie van Bosgroepen een presentatie op de landelijke Sovondag (november) van het werk van terreinbeheerders en de dilemma's die beheer oproept m.b.t. soortenbescherming.

Tijdelijke natuur

LandschappenNL is één van de drijvende krachten achter de stichting Tijdelijke Natuur Nederland. Door de nieuwe Wet natuurbescherming (per 2017) heeft de stichting in 2016 vooral ingezet op het afronden van de Gedragscode Tijdelijke Natuur. Deze code moet het grondeigenaren gemakkelijker – en daardoor aantrekkelijker – maken om terreinen aan te wijzen als Tijdelijke Natuur (juridische status). Tevens zijn in het verslagjaar presentaties gegeven aan bedrijven en overheden en is samen met het RVO ingezet op het werven van pilots bij gemeenten en provincies. Om de zogenoemde 'subsidievrije natuur' te versnellen, is bovendien een werkplan met projecten opgesteld dat moet voorzien in het opheffen van blokkades, in het toegankelijk maken van kennis en in het toepasbaar maken van de Gedragscode. Het Rijk is gevraagd dit initiatief, dat naadloos past in het uitvoeringsprogramma Tweede Natuur van de overheid, te steunen.

Water en natuur

Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden: water en natuur. Daarom is LandschappenNL ook betrokken bij diverse overlegplatformen en activiteiten die zijn gerelateerd aan waterkwaliteit, variërend van oppervlaktewater tot drinkwater. De belangrijkste ontwikkelingen in 2016 zijn hieronder uitgelicht:

Verbetering hydrologie

LandschappenNL nam in 2016 deel aan de tweede Groene Tafel Drinkwater & Natuur – en de voorbereidingen daarvan – in samenspel met andere TBO's, waterleidingbedrijven VEWIN en Vitens, provincies en het ministerie van EZ. Concrete afspraken liggen er nog niet, maar de ambitie is om robuustere natuurgebieden te creëren met verbetering van hydrologie, om zo een schoon milieu en ruimtelijke bescherming te faciliteren.

Klimaatbuffers

Om een betere situatie voor de natte (delta) natuur te realiseren – gericht op Natura 2000 – zijn integrale ruimtelijke ingrepen nodig. Financiering hiervoor is in 2016 gerealiseerd door honorering van het LIFE IP – PAF Delta Nature subsidieverzoek door het ministerie van EZ. LandschappenNL was hierbij betrokken vanuit de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers, die in lijn

met de LIFE IP-doelen gaat werken. Daarnaast heeft LandschappenNL samen met de provinciale Landschappen gezorgd voor een update van de lijst potentiële projecten en ideeën waarin natuur gekoppeld wordt met water en andere functies.

Verdrogingsaanpak

Om meer focus aan te brengen bij het realiseren van waterkwaliteitsopgaven, is in november 2016 de intentieverklaring Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater ondertekend door overheden, kennisinstututen en maatschappelijke organisaties. LandschappenNL ondersteunt dit initiatief, waarbij provincies en natuurorganisaties in gesprek gaan over de verdrogingsaanpak. Daarnaast zetten de natuurorganisaties actief in op proefprojecten in grote wateren, waarbij waterveiligheid en natuur gekoppeld worden.

Kustbescherming

Tijdens de Deltaconferentie in Apeldoorn (november 2016) tekende LandschappenNL samen met andere natuurorganisaties een convenant met Rijkswaterstaat. De partijen gaan gezamenlijk zes jaar lang onderzoek doen naar de gevolgen voor de natuur van het opspuiten van zand op de kust. Per jaar wordt bekeken of

en hoe de bevindingen toe te passen zijn voor een combinatie van kustbescherming en natuurontwikkeling.

Waterschappen

LandschappenNL overlegde periodiek in VBNE-verband over de relatie tussen water en natuur. Het gaat daarbij om geborgde natuur in de waterschappen en om situaties die betrekking hebben op het werk van terreinbeheerders. Onderwerpen die in 2016 op de agenda stonden, betroffen onder meer de waterschapshetfingen, de Delta-aanpak en meetkoppelmogelijkheden voor natuur en water.

Rivieren

Binnen de Coalitie Rivieren Natuurlijk hield LandschappenNL zich in het verslagjaar bezig met thema's als voorkeursstrategieën voor waterveiligheid, rivierverruiming, aanbesteding en beheer van natuurgrond langs rivieren, stroomlijnmaatregelen, waterkrachtcentrales en dijkbeheer. De samenwerking binnen de coalitie beoogt in de basis meer ruimte voor dynamische natuur in en langs de Nederlandse rivieren.

Faunabeheer

De nieuwe wet Natuurbescherming – ingevoerd per 2017 – heeft consequenties voor de samenstelling en het werk van de faunabeheer-eenheden (FBE) waarin ook Landschappen zijn vertegenwoordigd. Om die reden organiseerde LandschappenNL samen met Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer in 2016 twee keer een bijeenkomst voor FBE-vertegenwoordigers over de nieuwe provinciale verordeningen. Discussie was er onder meer over de wettelijke verplichting voor jachtaktehouders om lid te worden van wildbeheereenheden, maar uit juridisch advies bleek dat terreinbeheerders als rechtspersoon geen jachtaktehouder zijn.

Met betrekking tot faunabeheer is verder in 2016 een Leidraad ontwikkeld voor terrein-, wild- en wegbeheerders die aanrijdingen met reeën helpt voorkomen. Dit deed LandschappenNL samen met de Dierenbescherming, Natuurmonumenten, Vereniging het Reewild en Zoogdierbescherming.

Biomassa

Als participant van de werkgroep Groene Grondstoffen van VBNE heeft LandschappenNL zich in 2016 weer ingezet voor de uitwisseling van praktijkervaringen met biomassa. Denk bijvoorbeeld aan het opzetten van werkschuurbijeenkomsten, maar ook het ondersteunen van een project van Natuurmonumenten en IKL waarbij de zogenoemde 'BOOMapp' wordt ingezet om op efficiënte wijze biomassa te verzamelen onder terreinbeheerders en particulieren.

Pacht en GLB

LandschappenNL, FPG, ASR, Natuurmonumenten en LTO bereikten in april 2016 een akkoord over vernieuwd pachtrecht. Dit zogenoemde Akkoord van Spelterhof werd door de initiatiefnemers van het Spelterholt-overleg aangeboden aan de staatssecretaris van EZ, als basis voor een toekomstbestendig pachtstelsel. Eveneens gericht op de toekomst is de coalitie voor GLB die vanuit de Groene11 in 2016 is gestart voor de lobbyperiode tot 2020, met Natuurmonumenten als trekker. De coalitie richt zich sterk op vergroening en ziet dat de transitie naar natuurinclusieve landbouw daarbij ook mogelijkheden biedt.

Betalingsrechten

In de aanloop naar de landbouwtelling voor 2016 moesten versneld betalingsrechten voor bepaalde typen natuurgronden worden overgedragen aan agrariërs. Het bleek dat terreinbeheerders niet langer voor betalingen vanuit het GLB in aanmerking kwamen als zij niet aan de definitie van 'actieve landbouwer' voldeden. De knelpunten in de administratieve afhandeling zijn geïnventariseerd door LandschappenNL, die tevens actief de gevonden oplossingen communiceerde met RVO en de provinciale Landschappen.

Grondaankoop en staatsteun

In 2011 heeft de Europese Commissie goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, waaronder de Landschappen. Deze nieuwe regeling kwam in de plaats van de oude subsidieregeling, de zogenaamde PNB-regeling. Naar aanleiding van een door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) ingediende klacht oordeelde de Commissie eind 2015, dat de Staat de maatregel onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun (nu achteraf) alsnog is goedgekeurd. De klacht is daarmee ongegrond verklaard. Maar de zaak is daarmee nog niet gesloten: partijen hebben om verschillende redenen beroep aangetekend tegen het besluit van de Europese Commissie. In het verslagjaar is door LandschappenNL daarom wederom substantieel tijd gestoken in het behartigen van de belangen van de provinciale Landschappen op dit dossier.

Betrokken

Burgers voelen zich betrokken bij het groen dichtbij huis en nemen daar steeds vaker (mede)verantwoordelijkheid voor. Dat werkt positief door in de verbondenheid met natuur en landschap. Mede dankzij vrijwillige inzet in het naaste buitengebied blijft Nederland groen. De provinciale Landschappen en Landschapsbeheerorganisaties kunnen niet zonder deze waardevolle vrijwilligers, daarom blijven wij ons hard maken voor structurele middelen om deze groep burgers te faciliteren met kennis, kunde en materialen. In 2016 deden wij dat als volgt:

- > NATUURWERKDAG
- > GROEN EN DOEN
- > GROENE VRIJWILLIGERS
- > BEHEERMONITORING WEIDVOGELS

Natuurwerkdag

Maar liefst 14.345 deelnemers staken op de landelijke Natuurwerkdag in 2016 weer de handen uit de mouwen op 545 verschillende locaties. LandschappenNL heeft zich ingezet om deze succesvolle jaarlijkse Natuurwerkdag te profileren als het grootste groene vrijwilligersvenement van Nederland. Dat gebeurde door de landelijke coördinatie en de communicatie naar landelijke media.

Het draait bij de Natuurwerkdag om samen buiten aan de slag te gaan, maar de ondersteuning op internet blijkt daarbij onmisbaar. Online bannering en een samenwerking met de website Kidsproof zorgde in het verslagjaar wederom voor veel traffic, maar ook de andere communicatievormen zijn aangescherpt. Zo zijn radiospots ingezet op de regionale zenders in plaats van de landelijke, om zo de doelgroep van de Natuurwerkdag te verbreden. In dat kader is bovendien in Groningen samengewerkt met Relatieplanet bij het opzetten van een locatie voor singles. Deze pilot is goed verlopen en wordt dit jaar verder uitgebouwd.

Groen en Doen

Het project Groen en Doen – waar de provinciale organisaties van LandschappenNL actief aan hebben meegewerkt – heeft een substantiële impuls gegevens aan het vrijwilligerswerk in natuur en landschap:

- Meer dan 330 extra activiteiten voor het opleiden en begeleiden van mensen die actief zijn in het natuur- en landschapsbeheer (cursussen, excursies, themabijeenkomsten en instructiedagen)!
- Deelname van ruim 600 enthousiaste mensen!
- Zeker 250.000 mensen waren dankzij VARA's Vroege Vogels op de hoogte van Groen en Doen activiteiten!
- Nog eens 10.000 geïnteresseerden hebben via internet filmpjes van de stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna (VOFF) hun kennis vergroot over (het beheer van) natuur en landschap!

Met instemming van het ministerie van EZ zijn de laatste activiteiten begin 2016 uitgevoerd door De12Landschappen, het Instituut voor Natuureducatie, Landschapsbeheer Nederland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna. Bij de evaluatie was LandschappenNL het aanspreekpunt. Het inhoudelijke eindrapport werd al in

november 2015 opgeleverd; de laatste financiële stukken volgden in maart 2016. Het ministerie stelt de definitieve beschikking vast in 2017.

Groene vrijwilligers

LandschappenNL heeft samen met EZ, IPO en groene vrijwilligersorganisaties een programmaplan opgesteld voor toekomstbestendig groen vrijwilligerswerk. Het programma – dat eind 2016 door de werkgroep is gepresenteerd – speelt in op maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing, digitalisering, de kenniseconomie en de veranderende rol van de overheid in de samenleving. Het plan bestaat uit verbeterambities op drie gebieden: 1) betekenis en zichtbaarheid, 2) facilitering en 3) netwerkvorming en samenwerking. Op basis van diverse bijeenkomsten, workshops, probleemanalyses en oplossingsrichtingen zijn de volgende doelen geformuleerd:

- **Groei vasthouden**

Het is belangrijk om de grote groep vrijwilligers die nu al actief is, te behouden door mensen te blijven voeden en ondersteunen. Om bovendien de groei vast te houden, is het nodig om een breder deel van de samenleving aan te spreken en vrijwilligerswerk aan te passen naar de mogelijkheden die geïnteresseerden hebben.

- **Betere facilitering**

Staan voor verbreding en verscheidenheid betekent dat we moeten investeren in de begeleiding en het contact vanuit professionele vrijwilligersorganisaties. Dat kan door de

inzet van meer moderne digitale middelen. Bovendien is een loket of vraagbaak belangrijk voor losse burgerinitiatieven, waarbij mensen eenvoudig toegang krijgen tot kennis over bijvoorbeeld ARBO of verzekeringen.

- **Betere samenwerking**

De manier waarop het vrijwilligerswerk de afgelopen vijftig jaar is georganiseerd, past minder goed bij de huidige tijdgeest. Vrijwilligers zijn van zichzelf; ze willen niet tussen schotten vast zitten, maar de ruimte van een netwerk ervaren. Het is daarom belangrijk dat vrijwilligersorganisaties onderling beter samen-

werken en nieuwe vormen te vinden waarbij tellers, vertellers en herstellers uniform worden ondersteund op regionaal niveau.

Met dit landelijke programma – dat inzet op een sterke provinciale verandering – wordt goed ingespeeld op de behoeften van eigentijdse groene vrijwilligers. Na lobbywerk en ingediende moties kreeg het plan bij de begrotingsbehandeling van EZ (eind 2016) dan ook steun en een financiële toezegging van staatssecretaris. Het programma gaat in 2017 van start met de ondertekening van het manifest ‘De kracht van de groene vrijwilliger’.

Beheermonitoring Weidevogels

Betrokkenheid van vrijwilligers is een randvoorwaarde voor weidevogelbeheer. Daarom is het waardevol dat in 2016 diverse cursussen werden georganiseerd om mensen te voeden met kennis. Landschap Noord-Holland organiseerde een docentencursus die vijf nieuwe docenten opleverde, Landschapsbeheer Gelderland organiseerde – samen met Sovon Vogelonderzoek Nederland – twee methodiekcursussen voor ervaren tellers en LandschappenNL bood een vergelijkbare cursus in Zuid-Holland. In totaal volgden bijna 40 ervaren tellers deze cursussen, waarmee LandschappenNL invulling heeft gegeven aan het project Vervolgactiviteiten Beheermonitoring Weidevogels. Dit gebeurde in opdracht van SCAN en in overleg met Sovon Vogelonderzoek Nederland. Om de kennis en betrokkenheid up-to-date te houden, werd in 2016 bovendien een terugkomdag gehouden voor eerder opgeleide docenten.

LandschappenNL beschikt op basis van de beheermonitoring over een database met legfels en waarnemingen van weidevogels. Deze database fungeerde in 2016 ook als verzamelpunt voor broedsuccesstellingen van de grutto en wulp in telgebieden van agrarische collectieven.

De validatie van de tellingen werd uitgevoerd door de provinciale organisaties, wat relatief veel werk was. Het resultaat van deze tellingen komt begin 2017 in de publiciteit; dit gebeurt in samenspel met de Bond van Friese Vogelwachten en Sovon Vogelonderzoek Nederland en in afstemming met BoerennatuurNL, de organisatie waarmee LandschappenNL in 2016 een 24-uurs uitwisseling heeft gerealiseerd tussen de databases van beide organisaties.

De database van BoerennatuurNL beschikt over weidevogelgegevens van inmiddels ruim zestig vrijwilligersgroepen. Zij hebben ingestemd met uitwisseling van de gegevens. LandschappenNL heeft van de collectieven de ligging van beheercontracten gekregen, zodat vrijwilligers weten wanneer en waar ze wel of niet naar nesten kunnen zoeken. Vervolgens is een conceptovereenkomst opgesteld over het uitwisselen van en het omgaan met deze data (na bespreking in het directeurenberaad in januari 2017 wordt de overeenkomst bij instemming ondertekend). Verder wordt in 2017 een verkenning gedaan naar een meerjarige intentieverklaring van LandschappenNL en BoerennatuurNL om het ANLB samen tot een succes te maken.

Samen

Het behoud en beheer van natuur en landschap wordt mede mogelijk gemaakt door steun van waardevolle partners. We doen het samen! Van lokale stichtingen en bedrijven tot grote landelijke partijen: zij dragen allemaal bij aan een gezonde groene omgeving, omdat ze zien dat investeren in een duurzame toekomst winst is voor iedereen.

Op onze beurt dragen wij als LandschappenNL bij aan kennisuitwisseling tussen de provinciale organisaties, behartigen we hun belangen en faciliteren wij activiteiten waarmee we de positie van natuur en landschap op provinciaal niveau versterken. Hetzelfde doen we op landelijk niveau samen met andere terreinbeheerders, sponsors en overheden. Een paar voorbeelden uit 2016 om te laten zien wat samenwerken oplevert:

- > [POSTCODE LOTERIJ](#)
- > [LEKKER LANDSCHAP](#)
- > [PARTICULIERE FONDSEN](#)
- > [LANDSCHAPSSYMPIOSIUM](#)

Postcode Loterij

Elk jaar weer zijn wij zeer verheugd over de financiële steun van de Postcode Loterij. Dankzij de ruim 2,7 miljoen deelnemers aan deze grootste goededoelenloterij van Nederland was het ook in 2016 weer mogelijk om in alle provincies extra geld te besteden aan ons waardevolle landschap. LandschappenNL is bovendien blij met het platform dat de Postcode Loterij biedt om zoveel mogelijk publiek te laten kennismaken met het werk van de goede doelen. Zij laten via alle mogelijke mediakanalen zien waar het geld aan wordt besteed en geven onze provinciale organisaties daarmee gelegenheid om hun natuurterreinen voor het voetlicht te brengen.

Vanzelfsprekend zetten LandschappenNL, de provinciale Landschappen en de Landschapsbeheerorganisaties ook hun eigen communicatiemiddelen in om het effect van de samenwerking met de Postcode Loterij onder de aandacht te brengen van het natuur- en landschapliefebbers.

Lekker Landschap

Genieten van de natuurlijke omgeving gaat ook prima door de maag, met al het lekkers dat is te vinden in natuur en landschap. Gewoon in de eigen omgeving. Het project Lekker Landschap – dat in oktober 2016 is afgerond – bleek dan ook een groot succes. Van wildplukken tot gemeentepicknicks en foodwalks: deze smakelijke evenementen combineren buiten zijn en natuurlijk eten op een eigentijdse manier. Actueel nieuws en achtergronden over wildplukken zijn te vinden op de website www.lekkerlandschap.nl, terwijl de routes en recepten op www.foodwalks.nl staan en worden gepromoot via het bijbehorende Facebook- en Twitteraccount.

In totaal zijn er gedurende het project 119 foodwalkevenementen georganiseerd verspreid over 68 wandelroutes en 26 fietsroutes. Enkele duizenden mensen hebben deelgenomen door het volgen van een uitgezette route langs plekken waar je eetbare gewassen – gekoppeld aan een recept – kunt verzamelen of kopen. Bij deze routes zijn op 54 plekken fruit- of notenbomen en –struiken aangeplant, eetbare kruiden en bloemen ingezaaid of een moestuin aangelegd.

LandschappenNL neemt de website Foodwalks over om deze up-to-date te houden, de wandelroutes worden geïntegreerd in www.inhetlandschap.nl. Plan is om de foodwalks onder meer in te zetten in de differentiatie Klompenpad Extra Lekker. Het project Lekker Landschap – dat in 2012 in samenwerking met Stichting wAarde is opgezet met steun van de Postcode Loterij – heeft veel contacten en afspraken met bijvoorbeeld gemeenten opgeleverd.

Particuliere fondsen

De provinciale Landschappen kunnen blijven investeren in de bescherming en ontwikkeling van een groene en cultuurrijke leefomgeving mede dankzij de grote maatschappelijke betrokkenheid van particuliere fondsen en stichtingen. Zo heeft in 2016 een anoniem fonds – in samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds – een aanzienlijke bijdrage geleverd voor natuurontwikkelings- en natuurinrichtingsprojecten van zes provinciale Landschappen. Daarnaast heeft stichting De Versterking zeven provinciale Landschappen ondersteund bij diverse projecten:

Utrechts Landschap (Paltz)

Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen (herstel Bedriegertjes)

Limburgs Landschap (Spiegelvijver)

Landschap Overijssel (grafheuvels)

Landschap Noord-Holland (Leyduin)

Zuid-Hollands Landschap (Hooidagen)

It Fryske Gea (hekken, Veensluisje en mindervalidenpad)

De handreikingen van deze particuliere fondsen en stichtingen worden zeer gewaardeerd.

Landschapssymposium

Het landbouwlandschap is een actueel thema, zoals ook blijkt in dit jaarverslag. Het jaarlijkse landschapssymposium stond in 2016 daarom in het teken van het veranderende landbouwlandschap. Na de inspirerende start van de inleider – de CEO van Commonland – zoomden sprekers van respectievelijk BoerenNatuur.nl en Friesland Campina verder in op een meer duurzaam landbouwlandschap en de breder gedragen coalitie die nodig is om de toekomst van het Nederlandse landschap veilig te stellen. Daarnaast gaven de provinciale organisaties pitchpresen-

taties over de mogelijke nieuwe invulling van landbouwlandschap.

Nieuw in 2016 was de inzet van een Buzzmaster. Door online vragen vanuit het publiek te verzamelen, ontstond er meer interactie en konden de sprekers dieper ingaan op wat er leefde aan ideeën in de zaal. Bovendien bleek het landschapssymposium weer een waardevolle ontmoetingsplek voor iedereen die zich – binnen een brede context – met landschap bezighoudt.

Zichtbaar

LandschappenNL werkt grotendeels achter de schermen. Als we communiceren met het grote publiek, dan gaat het vooral over de provinciale Landschappen en stichtingen Landschapsbeheer. Hun werk, nieuws, excursies, recreatiemogelijkheden en andere wetenswaardigheden delen we via www.inhet-landschap.nl en sociale media als Facebook en Twitter, waar het aantal volgers gestaag toeneemt. Als LandschappenNL stellen wij relaties vanzelfsprekend ook op de hoogte van onze standpunten, visies, lobby-inspanningen en behaalde resultaten. Deze informatie delen we voornamelijk via www.landschappen.nl.

- > WEEK VAN HET LANDSCHAP
- > INTRANET
- > EXTRA WEBSITES

Week van het Landschap

In oktober 2016 vond de Week van het Landschap plaats. Bij elk provinciaal Landschap een week met excursies, lezingen en themadagen om mensen (hernieuwd) kennis te laten maken met de natuur dichtbij huis. Ook verschillende Landschapsbeheerorganisaties haakten aan met activiteiten. Duizenden bezoekers bezochten de Week van het Landschap. LandschappenNL ondersteunde de 'Week' door een website te realiseren, media-aandacht te organiseren en social media in te zetten.

Intranet

Zichtbaarheid is ook intern van belang. Om de medewerkers van twintig provinciale organisaties met elkaar te verbinden en kennis te laten delen, faciliteert LandschappenNL het gezamenlijke intranet. Dit platform heeft in het verslagjaar een sterke groei doorgemaakt: eind 2016 stonden 598 medewerkers en bestuursleden geregistreerd als gebruiker. In 2015 waren dit er 456. Hoe meer medewerkers het intranet gebruiken, hoe meer waarde het krijgt. Om nog beter aan te sluiten bij de wensen en behoeftes van de gebruiker, is daarom in 2016 ook gewerkt aan nieuwe functionaliteiten.

Extra websites

LandschappenNL heeft in 2016 een speciale website voor boerenlandvogels gelanceerd, gericht op vrijwilligers. Zij kunnen online de statistieken vinden over de stand van de weidevogels in Nederland. Verder worden op www.boerenlandvogels.nl de eerste legfels wereldkundig gemaakt, met als hoogtepunt het eerste kievitsei van Nederland.

Naast de al bestaande website www.natuurwerkdag.nl heeft LandschappenNL in 2016 een speciale digitale CMS-omgeving gemaakt voor de locatieleiders van dit groots opgezette landelijke evenement. Met meer dan vijfhonderd locaties bleek het voor de betrokken locatieleiders – waarvan niet iedereen evenveel digitale ervaring heeft – handig om met een eenvoudig CMS te werken die aansluit op hun behoeftes. De nieuwe omgeving bleek een goede toevoeging op de reeds bestaande digitale middelen rondom de Natuurwerkdag. Dit CMS wordt gebruikt om nieuwe en bestaande locaties te bewerken. Daarnaast kunnen locatieleiders in het CMS het aantal deelnemers bijhouden.

Organisatie

De stichtingen De12Landschappen en Landschapsbeheer Nederland hebben per 1 januari 2016 vrijwel alle activiteiten, personeel en middelen overgedragen aan LandschappenNL. In de voorgaande jaren is toegewerkt naar deze formele samenvoeging. Het vormgeven van de structuur in de dagelijkse praktijk was en is nog steeds een organisch proces. In dit jaarverslag lichten we enkele organisatorische thema's door:

- > BESTUUR EN ORGANISATIE
- > STRUCTUUR
- > STRATEGISCHE AGENDA 2016-2020
- > FACILITEREN
- > PERSONEEL EN ORGANISATIE
- > ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN
- > ZIEKTEVERZUIM
- > RISICOMANAGEMENT
- > ANBI EN CBF

Bestuur en organisatie

LandschappenNL is een stichting met een Raad van Toezicht. Door de specifieke constellatie van de organisatie, wordt de koers van LandschappenNL gezamenlijk bepaald door de directeuren van de provinciale organisaties en de directeur-bestuurder van LandschappenNL, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het beleid.

Structuur

Als samenwerkingsverband heeft LandschappenNL een verbindende rol, waarbij aansluiting met de provinciale organisaties essentieel is. Dat bleef in het verslagjaar altijd het uitgangspunt bij het vormgeven van de nieuwe structuur, waarbij alle betrokkenen al doende en lerende ontdekten wat goed of minder goed werkt. Alle werkzaamheden die voortvloeien uit de verbindende rol van LandschappenNL zijn in 2016 opgepakt door de werkorganisatie.

Het handelen van de directeur wordt gevolgd door de Raad van Toezicht, waarbij twee momenten centraal staan: vóór het verslagjaar bij het bepalen van strategie, beleidsplan en begroting en vervolgens achteraf bij het goedkeuren van de jaarstukken. Daarbij is de Raad van Toezicht ook verantwoordelijk voor de benoeming van het bestuur en de externe accountant, waarvoor twee adviescommissies zijn: de remuneratiecommissie en de auditcommissie (zie bijlagen). De directeur wordt bijgestaan door de directeuren van de provinciale organisaties, die gezamenlijk en afzonderlijk met elkaar vergaderen in het directeurenberaad en het directeuren-rentmeestersoverleg.

Strategische agenda 2016-2020

In het verslagjaar is hard gewerkt aan meerjarenperspectief voor LandschappenNL. Met instemming van alle gremia is het plan in de vergadering van december 2016 vastgesteld en dient de komende jaren als basis voor het jaarlijkse werkplan en de bijbehorende begroting. Aan een publiekversie van de strategische agenda wordt nog gewerkt.

Faciliteren

Het faciliteren van de onderlinge samenwerking is één van de (drie) kerntaken van LandschappenNL, waarbij onze insteek is dat onze rol tot méér dan de som der delen leidt. Wij bieden daarom een platform voor het organiseren en coördineren van overleg, besluitvorming en gezamenlijke projecten. Een concreet voorbeeld van interne operationele samenwerking is de Projectgroep Assurantiën (PrAss). De PrAss beheert de verzekeringsportefeuille van de twaalf Landschappen en dat heeft sinds de start in 1996 al veel kosten bespaard. Daarnaast worden verschillende projecten georganiseerd waaraan de provinciale organisaties facultatief kunnen deelnemen. De kosten en baten daarvan worden over de deelnemers omgeslagen, zodat het samenwerkingsverband kostenneutraal kan opereren en alleen personele inzet levert.

Personeel en organisatie

Vrijwel alle medewerkers van Landschapsbeheer Nederland en De12Landschappen zijn per 2016 overgegaan naar de werkorganisatie van LandschappenNL, die is gehuisvest in De Bilt. Het team bestaat uit elf medewerkers en wordt aangestuurd door de directeur. Binnen de formatie is in het verslagjaar enig verloop geweest en er is afscheid genomen van alle projectmedewerkers. De formatie is daardoor iets ingekrompen tot 10,6 fte per december 2016. De m/v verhouding is gelijkwaardig en de leeftijden variëren van dertig tot in de zestig (gemiddeld 48,5 jaar).

De werknemers zijn met behoud van arbeidsvoorwaarden overgaan, daarom is in 2016 een regeling functiebeschrijving en –waardering opgesteld die in 2017 wordt afgerond. Het personeel valt onder de cao Bos en Natuur (ondernemersdeel De Landschappen) en is daarop ingeschaald.

Arbeidsomstandigheden

Omdat uit onderzoek blijkt dat mensen met kantoorfuncties vaak urenlang stilzitten achter hun bureau, is in 2016 gekeken naar de ergonomische aspecten op het kantoor van de werkorganisatie. Om de gezondheid te bevorderen, is een deel van het kantoormeubilair vervangen door zit-sta-bureaus. Naast de fysieke voordelen van staand werken, blijken deze bureaus prima flexplekken.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim is in 2016 voor het eerst gezamenlijk geregistreerd en doordat een andere meetmethode is toegepast, zijn de cijfers niet vergelijkbaar met voorgaande jaren.

Het verzuim in 2016 bedroeg 2,6%. Het gaat hierbij om kort verzuim. De cijfers zijn ontleend aan de verzuimstatistieken van onze verzuimverzekeraar.

Risicomanagement

LandschappenNL is zich bewust van de financiële en juridische risico's die met haar activiteiten gepaard gaan. Met risicomanagement zetten wij ons ervoor in om deze risico's systematisch te bewaken, te beperken en te beheersen.

Beleid

LandschappenNL deelt op het landelijke speelveld met verschillende partijen gemeenschappelijke belangen, zoals het behoud van waardevolle natuur en cultureel erfgoed en het tegengaan van de verrommeling van het landschap. Soms is er ook sprake van tegengestelde belangen, bijvoorbeeld in contact met particuliere grondeigenaren of agrarisch ondernemers. LandschappenNL kiest in die gevallen in beginsel voor een constructieve opstelling, want niemand is gebaat bij een regelrechte confrontatie. Vanzelfsprekend stellen wij waar nodig wel onze grenzen, om daarbij (nogmaals) te benadrukken waar LandschappenNL voor staat.

Financieel en juridisch

De belangrijkste bron van inkomsten voor onze koepelorganisatie is de bijdrage van de provinciale organisaties. Het jaarlijks direct rendement van de spaarrekeningen wordt gebruikt voor een bijdrage aan de jaarlijkse exploitatiekosten. Voor het uitvoeren van ons werk zijn ook ad hoc

bijdragen van fondsen en projectgelden noodzakelijk.

Als stichting houden we grip op de uitgaven door een planning- en controlcyclus die ervoor zorgt dat middelen worden toegekend op basis van goedgekeurde werkplannen. Dit systeem volgt bovendien gedurende het hele jaar de uitvoering van activiteiten en de besteding van middelen.

Voor de provinciale organisaties zet onze stichting zich actief in om nieuwe verdienmodellen te identificeren en alternatieve inkomstenbronnen te onderzoeken.

Verzekeringen

LandschappenNL bezit geen grond of onroerend goed; de materiële bezittingen bestaan uitsluitend uit de inventaris van het kantoorpand en die is verzekerd tegen brand en diefstal, inclusief eventuele gevolgschade. De personeelsleden zijn bovendien verzekerd voor ongevallen en voor de bestuursleden is een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten.

Voorkomen van fraude

Functiescheiding, inkoopprocedures en een regeling voor mandatering zijn bedoeld om fraude te voorkomen.

Automatisering

Samen met een paar provinciale Landschappen is LandschappenNL overgestapt naar een andere professionele aanbieder van automatisering. De laatste migratie was in december. Door deze overstap borgen we de betrouwbaarheid en continuïteit van de kantoorautomatisering, evenals de digitale, fysieke en organisatorische beveiliging van het systeem.

Reputatierisico's

Een open en transparante handelswijze en berichtgeving zijn essentieel voor de geloofwaardigheid en reputatie van LandschappenNL. Wij communiceren daarom intern via diverse overlegcircuits, intranet en een E-nieuwsbrief en extern gebruiken we onze website en het jaarverslag om andere partijen te informeren.

ANBI en CBF

LandschappenNL beschikt met ingang van 2016 over een ANBI-status. Verder zijn in het verslagjaar gesprekken gevoerd met het CBF om aansluiting van LandschappenNL bij de erkenningsregeling Goededoelenorganisaties te overwegen. Dit wordt in 2017 opgepakt. De directie onderschrijft de code Goed Bestuur en stelt – in overleg met de auditcommissie van de Raad van Toezicht – de jaarrekening op conform de Richtlijn 650.

De directie onderschrijft de code Goed Bestuur en stelt – in overleg met de auditcommissie van de Raad van Toezicht – de jaarrekening op conform de nieuwe Richtlijn Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Instellingen, RJ-Uiting 2016-13.

LandschappenNL

Financieel verslag over de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016 van de Stichting LandschappenNL.

Opbouw van het financiële verslag:

Het verslag bestaat uit de volgende onderdelen:

Financieel verslag

> BESTUURSVERSLAG

> JAARREKENING

> OVERIGE GEGEVENS

> SAMENSTELLING RAAD VAN TOEZICHT
NEVENFUNCTIES DIRECTEUR-BESTUURDER

Bestuursverslag LandschappenNL

Met ingang van 1 januari hebben de besturen van zowel Landschapsbeheer Nederland als De12Landschappen de activiteiten overgedragen aan LandschappenNL. Deze werkzaamheden zijn samengebracht in het werkplan 2016 en daarbij behorende begroting 2016. In het jaarverslag, op de voorgaande pagina's, doen wij verslag van de uitgevoerde activiteiten.

Het werkplan 2016 van de stichting LandschappenNL is gebaseerd op de recent vastgestelde meerjarenvisie, Strategische Agenda 2017-2022 genaamd. Die Agenda beschrijft onze doelstellingen, de externe en interne ontwikkelingen alsmede onze ambities, en identificeert op basis daarvan de belangrijkste speelvelden en speerpunten. Kort samengevat betekent dat dat LandschappenNL zich de komende jaren zal focussen op de domeinen landschap, natuur, erfgoed en burgerbetrokkenheid. Met de dragende partijen van het samenwerkingsverband, de 20 provinciale organisaties, is deze Strategische Agenda opgesteld, en door de bestuurlijke gremia goedgekeurd en vastgesteld. Het werkplan geeft daarbij de contouren van de werkzaamheden in 2016 weer, als weerklink van de wensen en ambities van het samenwerkingsverband. De specifieke ("dagelijkse") werkzaamheden

worden in sterke mate bepaald door actuele ontwikkelingen rond (meestal) langlopende dossiers.

In de discussies over begrotingen is bovendien de jaarlijkse begrotingsomvang vastgesteld: die gaat uit van een basisbedrag, geïndexeerd, waarbinnen de komende jaren begroot wordt. Voor bijzondere uitgaven zullen separate besluitvormingstrajecten worden doorlopen. Het leeuwendeel van de middelen zal daarbij worden besteed aan de inzet van personeel: het kapitaal van het samenwerkingsverband bestaat in belangrijke mate uit de kennis en capaciteiten van de medewerkers. De financiële grondslag voor de werkorganisatie van het samenwerkingsverband is daarmee de komende jaren in omvang bekend. De inkomsten worden gegarandeerd door de bijdragen van de 20 afzonderlijke provinciale organisaties.

In 2016 is voor het eerst een financiële administratie door LandschappenNL gevoerd. Vergelijkende cijfers over 2015 zijn er dus niet. Het resultaat over 2016 is € 1.435.165 positief. De oorzaak van deze grote winst is te verklaren door de overheveling van middelen vanuit Landschapsbeheer Nederland en De12Landschappen, in de vorm van inbreng ten behoeve van

diverse reserves van LandschappenNL. Deze inbreng is niet meegenomen in de begroting over 2016 aangezien de begroting al was vastgesteld voordat de beslissing over de inbreng in de reserves was genomen. Hierdoor wijkt de begroting af van de realisatie. Dit zal in 2017 niet meer aan de orde zijn.

*Namens LandschappenNL
Dr.ir. H.H. Bartelink,
Directeur-bestuurder*

Jaarrekening

- > BALANS PER 31 DECEMBER 2016
- > STAAT VAN BATEN EN LASTEN
- > GRONDSLAGEN
- > TOELICHTING OP DE BALANS
- > TOELICHTING STAAT VAN BATEN EN LASTEN
- > OVERIGE TOELICHTINGEN EN ONDERTEKENING VAN DE JAARREKENING

Balans per 31 december 2016

(na verwerking van het voorstel bestemming resultaat)

ACTIVA	31-12-2016	PASSIVA	31-12-2016
Materiele vaste activa	3.633	<i>Reserves</i>	
Subtotaal	3.633	continuïteitsreserve	1.132.633
Vlottende activa	243	bestemmingsreserves	282.624
Vorderingen	541.149	overige reserves	19.908
Liquide middelen	1.300.715	Totaal	1.435.165
Totaal	1.842.107	Kortlopende schulden	410.575
TOTAAL ACTIVA	1.845.740	TOTAAL PASSIVA	1.845.740

Staat van Baten en Lasten

BATEN	Werkelijk 2016	Begroting 2016
Baten van loterijorganisaties	13.500.000	13.500.000
Baten als tegenprestatie voor de levering van product of dienst	40.801	0
Overige baten	3.482.571	1.205.000
Som van de baten	17.023.372	14.705.000

LASTEN	Werkelijk 2016	Begroting 2016
BESTEED AAN DOELSTELLING		
Doorbetaling bijdrage Postcode Loterij	13.500.000	13.500.000
Beleidsbeïnvloeding en Zichtbaar zijn	587.887	559.562
Marketing, communicatie & PR	237.875	234.465
Faciliteren, verbinden en versterken	1.077.721	263.088
Werving	0	0
Kosten beheer en administratie	188.928	177.885
Som van de lasten	15.592.411	14.735.000
Saldo voor financiële baten en lasten	1.430.961	-30.000
Saldo financiële baten en lasten	4.204	30.000
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	1.435.165	0

Het saldo van baten en lasten wordt als volgt bestemd:

Bestemmingsreserves	
- continuïteitsreserve	1.165.500
- bestemmingsreserve PrAss	250.924
- bestemmingsreserve Klinkenberg	51.740
- bestemmingsreserve Projecten	19.908
- bestemmingsreserve PrAss	-20.040
- continuïteitsreserve	-32.867
Totaal bestemd:	1.435.165

Grondslagen

ALGEMEEN

Doelstelling

Voor het uitvoeren van de statutaire doelstelling, zijn de volgende vier aandachtsgebieden gedefinieerd:

- 1 – Doorbetaling Postcode Loterijgelden
- 2 – Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn
- 3 – Marketing, communicatie en PR ten behoeve van de provinciale organisaties
- 4 – Faciliteren, verbinden en versterken

Stichting LandschappenNL is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Utrecht, onder nummer 62560727.

De jaarrekening van LandschappenNL is opgesteld en ingericht conform de nieuwe Richtlijn Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Instellingen, RJ-Uiting 2016-13.

De in de jaarrekening verwerkte begroting betreft de begroting zoals die door het bestuur van LandschappenNL is vastgesteld op 7 oktober 2015 met goedkeuring van de besturen van De12Landschappen en Landschapsbeheer Nederland.

Alhoewel de stichting al sinds 2015 bestaat werd in dat jaar geen financiële administratie gevoerd. Der-

halve zijn er geen vergelijkende cijfers uit dat jaar beschikbaar.

BALANS

Materiële vaste activa

Aanschaffingen en investeringen in inventaris, computers en installaties die nodig zijn voor de exploitatie, staan in dienst van de doelstellingen. De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming. De stichting bezit geen terreinen of gebouwen.

Voorraad

Er wordt een voorraadadministratie gevoerd voor weidevogeluitgaven. De betreffende artikelen worden tegen historische kostprijs gewaardeerd op de balans. De kostprijs van verkopen wordt ten laste gebracht van de verkoopopbrengst.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordelingen van de vorderingen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Indien middelen niet ter vrije beschikking staan, dan wordt hiermee bij de waardeering rekening gehouden.

Voorzieningen

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen af te wikkelen.

Schulden

Onder schulden wordt verstaan de per balansdatum bestaande en vaststaande verplichtingen van LandschappenNL die gewoonlijk door betaling worden afgewikkeld.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Baten van loterijorganisaties

De bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is een optelsom van de bijdragen die voorheen door De-12Landschappen en Landschapsbeheer Nederland werden ontvangen. Deze bijdrage wordt –conform historische verdeling- één op één doorbetaald aan de provinciale organisaties. De Landschappen ontvangen 1/12e van € 11,25 miljoen en de Landschapsbeheerorganisaties 1/12e van € 2,25 miljoen. Deze bijdrage wordt door de provinciale organisaties in hun jaarrekening verantwoord.

Bijdragen provinciale organisaties onder overige baten

De provinciale organisaties betalen allen een gelijke bijdrage aan het samenwerkingsverband voor het uitvoeren van het jaarplan.

Saldo financiële baten en lasten

Onder deze categorie wordt het resultaat van de rente-opbrengsten van de liquide middelen verantwoord.

Belastingen

De stichting is niet vennootschapsbelastingplichtig en gedeeltelijk btw-plichtig. LandschappenNL voert een btw-administratie voor de baten uit verkoop van product of dienst en de één op één doorbelaste kosten.

Toerekening

De kosten van de eigen organisatie worden naar rato van urenbesteding (schatting) doorbelast aan de aandachtsgebieden. Hierbij is de doorbetaling van de NPL-gelden buiten beschouwing gelaten, aangezien dit op jaarbasis een waarloosbaar aantal uren betreft. In de berekening is uitgegaan van 12 personen, 10,25 fte. De toerekening is als volgt:

Naar aandachtsgebied:

1 – Doorbetaling Postcode Loterijgelden	0,00 fte 0%
2 – Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn	4,30 fte 42%
3 – Marketing, communicatie en PR t.b.v. prov. Organisaties	2,06 fte 20%
4 – Faciliteren, verbinden en versterken	2,14 fte 21%
<i>Overig:</i>	
Beheer en administratie	1,75 fte 17%

Daarnaast waren er in 2016 nog 2 personeelsleden in dienst die volledig toegerekend worden naar een project (NMLAN) binnen het aandachtsveld Faciliteren.

Toelichting op de balans

ACTIVA

Vaste activa

	31-12-2016
Materiële vaste activa	
Inventaris	7.127
Cumulatieve afschrijving inventaris	-3.494
Totaal	3.633

Vanuit Landschapsbeheer Nederland is meubilair en computerapparatuur ingebracht in LandschappenNL. Inventaris wordt in vijf jaar afgeschreven. In 2016 zijn geen desinvesteringen gedaan. Ook hebben geen overige waardeverminderingen en terugnemingen plaatsgevonden.

Flottende activa

	31-12-2016
Boerenlandvogelmateriaal	243

Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2016
Vooruitbetaalde posten	11.713
Doorbelastingen	2.882
Doorbelasting D12L	9.384
Doorbelasting NS Businesscard	1.251
Doorbelasting LBN	151
Totaal	25.381

De grootste post wordt gevormd door de vooruitbetaalde posten. Deze bestaat uit meerdere kleinere bedragen van abonnementen/licenties ed waarvan het opgenomen deel betrekking heeft op het volgende boekjaar.

Overige vorderingen

	31-12-2016
Rentevordering	5.133
Overige vorderingen	65.343
Nog te factureren	1.423
Totaal	71.899

De grootste post wordt gevormd door de overige vorderingen. Deze bestaat uit een tweetal bedragen: de reserve Klinkenbergh moest nog daadwerkelijk worden overgeboekt van De12Landschappen naar LandschappenNL. Het andere bedrag is afkomstig van het project Lekker Landschap van Landschapsbeheer Nederland dat zal worden aangewend voor continuering van de bijbehorende website.

Debiteuren

	31-12-2016
Debiteuren	443.870

De post debiteuren is hoog aangezien veel kosten die worden doorbelast aan (een deel van) de provinciale organisaties aan het eind van het kwartaal/jaar zijn verstuurd. Het grootste gedeelte (de helft) had te maken met de doorbelasting van de ICT-kosten van de migratie. De andere posten hebben o.a te maken met de kosten voor de Projectgroep Assurantien (PrAss), de Week van het landschap, juridische ondersteuning en kosten voor de verhuisservice. Bij het opmaken van de jaarrekening is het grootste gedeelte reeds voldaan. Een voorziening dubieuze debiteuren is niet nodig geacht.

Liquide middelen

	31-12-2016
Rabobank rekening courant 043	40.602
Rabobank spaarrekening 483	1.000.000
Rabobank Prass rekening courant 649	13.754
Rabobank Prass spaarrekening	246.359
Totaal	1.300.715

PASSIVA

Continuïteitsreserve

<i>Het verloop van deze post in 2016 is als volgt:</i>	2016
Stand per 1 januari	0
Inleg continuïteitsreserve LBN en D12L	1.165.500
Subtotaal	1.165.500
Afname resultaat bestemming	-32.867
Stand per 31 december	1.132.633

De continuïteitsreserve is bedoeld als reserve bij onvoorziene omstandigheden en is daarom niet vastgelegd maar vrij beschikbaar. Volgens de VFI-richtlijn Reserves Goede Doelen kan hiervoor een reserve worden aangehouden van maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. Het bestuur en de Raad van Toezicht hebben bepaald dat de reserve 1x bedraagt. Onder kosten van de werkorganisatie wordt verstaan: kosten eigen personeel, huisvestingskosten, kantoor- en algemene kosten en kosten voor het faciliteren van de diverse gremia zoals Raad van Toezicht en directeuren.

Bestemmingsreserve Prass

<i>Het verloop van deze post in 2016 is als volgt:</i>	2016
Stand per 1 januari	0
Inleg reserve PrAss D12L	250.924
Subtotaal	250.924
Afname	-20.040
Stand per 31 december	230.884

De Projectgroep Assurantiën (PrAss) heeft alle verzekeringen van de twaalf Landschappen ondergebracht in een collectieve polis. Jaarlijks storten de twaalf Landschappen een percentage van de premie in de Bestemmingsreserve PrAss. Deze reserve wordt onder andere aangewend om de coördinator van de projectgroep te betalen en om steekproefsgewijs taxaties te (laten) doen van verzekerde objecten en het apparaat te onderhouden. Gezien de bestemming is de reserve gemaximeerd op € 250.000.

Met ingang van 1 januari 2016 is de Bestemmingsreserve PrAss volledig overgedragen aan LandschappenNL, met behoud van de doelstelling en het voorbehoud dat bij liquidatie de reserve terugvloeit naar de oorspronkelijke inlegger(s). De toename is de inleg vanuit De12Landschappen. De afname is het resultaat van de activiteiten in 2016.

Bestemmingsreserve Klinkenberghfonds

<i>Het verloop van deze post in 2016 is als volgt:</i>	2016
Stand per 1 januari	0
Inleg reserve Klinkenbergh D12L	51.740
Subtotaal	51.740
Afname	0
Stand per 31 december	51.740

De doelstelling van deze reserve was natuurbeheerders uit Midden- en Oost Europa in de gelegenheid te stellen om opleidingen te volgen of deel te nemen aan conferenties en symposia, om op deze wijze uitwisseling van kennis tussen terreinbeheerders te bevorderen. In 2014 is besloten de doelstelling van dit fonds te herzien en een prijs en penning eens per drie jaar uit te reiken aan een persoon die opmerkelijke prestatie heeft verricht op het gebied van natuur, landschap en erfgoed. Met ingang van 1 januari 2016 is de Bestemmingsreserve Klinkenberghfonds overgedragen aan LandschappenNL, met behoud van de doelstelling en het voorbehoud dat bij liquidatie de reserve terugvloeit naar de oorspronkelijke inlegger(s).

Bestemmingsreserve Projecten

Het verloop van deze post in 2016 is als volgt:	2016
Stand per 1 januari	0
Toename	19.908
Subtotaal	19.908
Afname	0
Stand per 31 december	19.908

Deze bestemmingsreserve bevat specifiek voor projecten gereserveerde gelden. Het gaat hierbij om een bedrag van € 6.305 voor de Natuurwerkdag en € 13.603 voor de continuering van de website Foodwalks uit het project Lekker Landschap dat in 2016 is afgerond (in Landschapsbeheer Nederland), zie ook [pagina 27](#).

KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2016
Crediteuren	139.427

De post crediteuren omvat vooral kosten die te maken hebben met de migratie van de ict door een aantal provinciale organisaties en LandschappenNL. Daarnaast zit hier ook een grote post in voor de steekproef naar de herbouwwaarden van de opstallen van provinciale Landschappen.

Omzetbelasting	31-12-2016
Aangifte vierde kwartaal	57.094
Suppletie 2017	1.378
Totaal belastingen	58.472

De post belastingen is hoog aangezien veel kosten die worden doorbelast aan (een deel van) de provinciale organisaties aan het eind van het kwartaal/jaar zijn verstuurd.

Salarissen en sociale lasten	31-12-2016
Netto salaris	-813
Loonheffing	22.244
Pensioenpremie	18.173
Overige sociale lasten	-684
Reservering vakantiegeld	26.692
Reservering verlofuren	15.179
Totaal salarissen en sociale lasten	80.791

Overige kortlopende schulden

	31-12-2016
Te verwachten kosten	92.697
Vooruitgefactureerd	39.189
Totaal Overige kortlopende schulden	131.886

De te verwachten kosten omvatten o.a. de kosten voor de jaarrekeningcontrole en de laatste afwikkeling van de ict-migratiekosten. Vooruitgefactureerd betreft ook hoofdzakelijk de laatste ICT-kosten, die in 2017 zullen worden gemaakt.

Stichting LandschappenNL heeft ultimo 31-12-2016 de volgende verplichtingen:

	Schuld < 1 jaar	Schuld > 1 en < 5 jaar	Schuld > 5 jaar
Huurverplichting pand	24.000	40.000	–
Leaseverplichting kopieermachine	3.471	6.941	–

Toelichting staat van baten en lasten

BATEN

Baten als tegenprestatie voor de levering van product of dienst

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Resultaat boerenlandvogelprojecten	10.858	0
Opbrengst uren Lekker Landschap	10.773	0
Opbrengst Certificering	10.300	0
Opbrengst uren voor derden	8.036	0
Resultaat publicaties / adm. dienstverlening	834	0
Totaal	40.801	0

Het resultaat boerenlandvogelprojecten betreft opdrachten van SCAN op het gebied van boerenlandvogels en vrijwilligers. De netto-omzet is € 52.443, de kostprijs € 41.585. De opbrengst wordt gevormd door uren van de weidevogelspecialist. De andere baten betreffen opbrengsten van uren voor derden. De uren betreffen hoofdzakelijk opdrachten van BIJ12 tot auditing van certificering, het project Lekker Landschap en een opbrengst voor administratieve dienstverlening aan en tijdelijke ondersteuning van andere organisaties. De omzet publicaties betreft de bruto winst op de verkoop van weidevogelmateriaal. De netto-omzet hiervan bedroeg € 6.905, de kostprijs € 6.071.

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Ontvangen bijdrage Postcodeloterij	13.500.000	13.500.000

Baten van loterijorganisaties

Dit betreft de ontvangen bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. De oorsprong van dit bedrag zit in de voorheen afzonderlijke bijdragen aan De12Landschappen (€ 11,25 miljoen) en Landschapsbeheer Nederland (€ 2,25 miljoen). Deze beide bedragen worden in gelijke delen volledig verdeeld over de provinciale organisaties (zie lasten).

Overige baten

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Opbrengst 1-op-1 doorbelaste kosten	772.702	pm
Opbrengst projecten	41.705	5.000
Bijdrage provinciale organisaties	1.200.000	1.200.000
Inleg Landschapsbeheer Nederland	386.275	0
Inleg De12Landschappen	1.081.889	0
Totaal	3.482.571	1.205.000

De overige baten bestaan uit een diversiteit aan posten die hierna afzonderlijk worden toegelicht.

Opbrengst 1-op-1 doorbelaste kosten

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Juridische ondersteuning (AKD)	65.646	pm
NMLAN personeelskosten	96.207	pm
NMLAN beheerskosten	164.150	pm
Project EZ directiedag	6.000	pm
Gezamenlijke ICT kosten (migratie NMLAN)	288.444	pm
Bijdrage VBNE	67.475	pm
PostNL verhuisservice	6.353	pm
Buitenlandse reis (2x)	36.330	pm
Week van het Landschap / werving donateurs	12.000	pm
Natuurdatabank Flora Fauna	30.000	pm
Overige doorbelastingen	97	pm
Totaal	772.702	

De opbrengsten van één op één doorbelaste kosten zijn voor projecten/activiteiten waar de provinciale organisaties facultatief aan kunnen deelnemen. De kosten worden voorgeschoten door LandschappenNL en doorberekend aan de deelnemende organisaties.

De baten (en kosten) zijn dit jaar éénmalig zo hoog vanwege het overstappen naar een andere kantoorautomatiseringsleverancier.

De begrote baten (en kosten) zijn conform begroting pm opgenomen.

Opbrengst projecten

Voor de landelijke natuurwerkdag op de eerste zaterdag van november, wordt naast eigen middelen ook een bijdrage aan partnerorganisaties gevraagd. Zowel Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer als De Friesland zorgverzekeraar hebben bijgedragen (€ 14.132). Het overige deel betreft doorbelaste kosten aan deelnemende provinciale organisaties voor een bedank-presentje aan de deelnemers.

Bijdrage provinciale organisaties

De kosten voor het uitvoeren van het jaarplan worden volledig betaald door de provinciale organisaties Landschapsbeheer en Landschappen.

Inleg Landschapsbeheer Nederland

Conform het bestuursbesluit van Landschapsbeheer Nederland hebben zij € 386.275 ingelegd in de continuïteitsreserve van LandschappenNL.

Inleg De12Landschappen

Conform bestuursbesluit in 2015 heeft De12Landschappen in 2016 de volgende gelden naar LandschappenNL overgeheveld: € 779.225 ten behoeve van de continuïteitsreserve, € 250.924 Bestemmingsreserve PrAss en € 51.740 Bestemmingsreserve Klinkenberg. Bij de bestemmingsreserves is het voorbehoud gemaakt dat bij eventuele liquidatie van de stichting de reserves terugvloeien naar de oorspronkelijke inlegger(s).

Saldo financiële baten en lasten

Dit betreft de rentebaten over 2016.

LASTEN

Toelichting bestedingen

	BESTEED AAN AANDACHTSGEBIEDEN				Werving	Beheer en administratie	Totaal realisatie 2016	Totaal begroot 2016
	Doorbetaling Postcode Loterij-gelden	Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn	Marketing, communicatie en PR ten behoeve van de provinciale organisaties	Faciliteren, verbinden en versterken				
Toerekeningspercentage kosten eigen organisatie	0%	42%	20%	21%	*	17%	*	*
Afdrachten aan verbonden organisaties	13.500.000	0	0	0	0	0	13.500.000	13.500.000
Kosten derden	0	128.471	16.468	847.687	0	0	992.627	199.500
Personeelskosten	0	371.062	178.826	185.794	0	152.594	888.276	882.000
Huisvestingskosten	0	20.801	10.025	10.415	0	8.554	49.795	43.500
Kantoor- en algemene kosten	0	67.554	32.556	33.825	0	27.780	161.715	110.000
Afschrijving en rente	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	13.500.000	587.887	237.875	1.077.721	0	188.928	15.592.411	14.735.000

Per aandachtsgebied is een bedrag opgenomen voor kosten derden en kosten voor de eigen organisatie. De kosten derden betreffen alle kosten van de bijbehorende projecten. De kosten van de eigen organisatie worden naar rato van urenbesteding doorbelast aan de aandachtsgebieden. Deze kosten worden vanaf [pagina 51](#) toegelicht.

* LandschappenNL heeft geen wervingskosten gerealiseerd. Het percentage wervingskosten ten opzichte van de baten bedraagt 0%.

Het totaal van de bestedingen aan doelstellingen ten opzichte van de gerealiseerde baten betreft 90%.

Lasten besteed aan aandachtsgebieden

Aandachtsgebied 1 – Doorbetaling Postcode Loterijgelden

De ontvangen bijdrage van € 13,5 miljoen van de Nationale Postcode Loterij wordt –conform historische verdeling– één op één doorbetaald aan de provinciale organisaties. De Landschappen ontvangen 1/12e van € 11,25 miljoen en de Landschapsbeheerorganisaties 1/12e van € 2,25 miljoen. Deze bijdrage wordt door de provinciale organisaties in hun jaarrekening verantwoord. Dit is conform begroting.

Aandachtsgebied 2 – Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Politieke en bestuurlijke zichtbaarheid	22.644	21.000
Europa en internationaal	1.750	4.000
Natuurwerkdag	57.480	40.000
Symposium Landschap	9.186	9.000
Extern Jaarverslag	7.500	7.500
Programma Burgerbetrokkenheid	257	5.000
Platform Crowdfunding	7.000	7.000
Planontwikkeling Postcodeloterij	2.000	2.000
Diverse projecten	14.941	16.500
Actualiteiten	5.714	15.000
Totaal kosten derden	128.471	127.000

De activiteiten en projecten zijn grotendeels binnen de begroting gerealiseerd. Het beeld wordt licht vertekend door de Natuurwerkdag. Begroot was een netto omzet van € 40.000. In de verantwoording zijn lasten en baten echter gescheiden. De netto omzet hiervan bedraagt feitelijk € 30.000.

De kosten worden verder gevormd door bijdrage aan 'De Groene 11'- een gezamenlijke lobby-inspanning van groene organisaties- in de post Politieke en bestuurlijke zichtbaarheid. Het programma Burgerbetrokkenheid bestond dit jaar vooral uit ureninzet. Hierdoor is het begrote budget nauwelijks benut. De post actualiteiten is bedoeld om te kunnen inspelen op onverwachte situaties.

Aandachtsgebied 3 – Marketing, communicatie en PR ten behoeve van de provinciale organisaties

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Relatiebeheer fondsen	123	1.000
Communicatieplan NPL	3.735	8.000
Promotie / profilering / advertenties	12.610	17.000
Totaal kosten derden	16.468	26.000

De activiteiten die onder deze doelstelling vallen omvatten vooral personele inzet. Er is veel geïnvesteerd (qua ureninzet) in digitale media juist om te werken aan de profilering van de provinciale organisaties. Daarnaast is ook in het kader van de profilering meer geïnvesteerd in projecten als Week van Het Landschap en de Natuurwerkdag zie [pagina 23](#) en [30](#).

Aandachtsgebied 4 – Faciliteren, verbinden en versterken

	Realisatie 2016	Begroting 2016
1. Facilitering	54.945	46.500
2. Eén op één doorbelaste kosten	772.702	Pm
3. Saldo Projectgroep Assurantien	20.040	Pm
Totaal kosten derden	847.687	46.500

De kosten derden van aandachtsgebied Faciliteren bestaat uit een diversiteit aan posten die hierna afzonderlijk worden toegelicht.

Facilitering

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Operationele facilitering (vergaderingen/ bijeenkomsten)	15.857	12.000
Database boerenlandvogels	8.220	5.500
Onderhoud LNL websites	4.415	1.500
Cao gerelateerde kosten	8.814	3.500
Meetnet	14.000	14.000
Themadagen	709	8.000
Interne communicatie (intranet/nieuwsbrief/ beeldbank)	2.930	2.000
Totaal kosten Facilitering	54.945	46.500

Een belangrijk onderdeel van facilitering is het regelen van vergaderingen en bijeenkomsten voor de provinciale organisaties. Het gaat hierbij om een aantal vaste gremia, maar bijvoorbeeld ook thema-bijeenkomsten. De kosten hiervoor zijn hoger uitgevallen dan begroot. Ook de cao gerelateerde kosten waren veel hoger dan begroot. Al met al valt de realisatie hoger uit.

Eén op één doorbelaste kosten

De kosten van één op één doorbelaste kosten zijn voor projecten en/of activiteiten waaraan de provinciale organisaties facultatief kunnen deelnemen. De kosten worden per activiteit verdeeld over de deelnemers. Het netto resultaat van deze activiteiten is feitelijk nul. De kosten zijn gesaldeerd begroot, zie ook [pagina 48](#).

Saldo Projectgroep Assurantiën

De projectgroep Assurantiën beheert de verzekeringsportefeuille van de twaalf Landschappen. Landschappen betalen een jaarlijkse fee die onder andere wordt aangewend om de coördinator van de projectgroep te betalen en om steekproefsgewijs

taxaties te (laten) doen van verzekerde objecten en het apparaat te onderhouden. In 2016 is wederom gestart met een steekproef herbouwwaarden. De baten bedroegen € 24.245, de lasten € 44.285. Het saldo wordt onttrokken aan de reserve.

Wervingskosten

Aangezien LandschappenNL vooralsnog geen fondsen werft en daarmee geen beroep doet op de publieke offervaardigheid, zijn er geen wervingskosten.

Kosten beheer en administratie

Een deel van de kosten eigen organisatie betreft kosten voor beheer en administratie. Dit betreft de kosten van secretariaat, financiële administratie en directie. Op basis van salariskosten die hier aan toegerekend kunnen worden zijn de overige kosten eigen organisatie naar rato verdeeld over de doelstellingen en over de beheer en administratiekosten. Zie ook paragraaf Toerekening op [pagina 42](#).

Specificatie uitvoeringskosten eigen organisatie

Uitvoeringskosten eigen organisatie

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Totaal personeel	865.194	853.500
Totaal reis- en verblijfkosten	23.082	28.500
Totaal huisvestingskosten	49.795	43.500
Totaal bureau- en organisatiekosten	146.546	93.500
Totaal overige algemene kosten	15.169	16.500
Totaal uitvoeringskosten eigen organisatie	1.099.785	1.035.500

De uitvoeringskosten eigen organisatie worden hieronder afzonderlijk toegelicht.

Personeel

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Salaris	576.118	617.000
Sociale lasten	81.298	92.000
Pensioenlasten	82.767	86.000
Reiskosten woon-werk	16.867	20.000
Ziekengeldverzekering	17.361	15.000
Studie/ Opleiding	6.395	8.000
Inhuur personeel	64.012	7.500
Overige personeelskosten	5.197	8.000
Reservering verlofuren	15.179	0
Totaal personeel	865.194	853.500

In het verslagjaar is er wat verloop binnen het personeel geweest. Een deel is opgevangen met inhuur van tijdelijk personeel (public affairs / financiën). Hierdoor is een verschuiving van salariskosten naar inhuur personeel te zien. In de begroting was nog geen rekening gehouden met de reservering van verlofuren. De realisatie valt daardoor iets hoger uit dan begroot.

Reis en verblijfskosten

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Reis- en verblijfskosten	23.082	28.500

De totale reis- en verblijfskosten zijn ruim binnen de begroting gebleven.

Huisvestingskosten

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Huur	31.768	30.000
Servicekosten / GWL	17.358	12.500
Overige huisvestingskosten	669	1.000
Totaal huisvestingskosten	49.795	43.500

In het verslagjaar werd nog gebruikt gemaakt van een klein gedeelte van 'het grote huis' waar Landschapsbeheer eerder was gehuisvest. Dit contract liep tot 1 november 2016. Met name de servicekosten waren daardoor hoger dan oorspronkelijk aangenomen. In 2017 is dit niet meer aan de orde. De huur is iets hoger aangezien hier huurkosten voor archiefruimte bij zijn gekomen.

Bureau- en organisatiekosten

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Kosten ICT	74.938	52.500
Afschrijvingslasten Hardware	146	1.000
Migratie ICT	35.656	0
Kantoorartikelen / drukwerk / porto	4.061	6.500
Telefoon	7.454	9.000
Kopieerkosten	8.327	7.000
Abonnementen/ literatuur	4.329	3.000
Verzekeringen	5.682	4.000
CBF keur	0	3.000
Bestuurskosten	2.920	0
Overige bureau- en organisatiekosten	3.033	7.500
Totaal bureau- en organisatiekosten	146.546	93.500

De totale kosten voor bureau en organisatie lopen behoorlijk uit de pas door de ICT-kosten. Aan het begin van het verslagjaar is gezamenlijk besloten (Landschappen participeert met een viertal andere organisaties in een ict-samenwerkingsverband) om naar een andere dienstverlener over te stappen. Dit heeft zowel extra kosten voor de migratie (nieuw) als voor de toenmalige situatie opgeleverd. Deze kosten waren niet begroot, waardoor het totale budget ruim is overschreden. In december zijn alle organisaties overigens succesvol overgestapt naar de nieuwe dienstverlener.

Overige algemene kosten- onvoorzien

	Realisatie 2016	Begroting 2016
Accountantskosten / advies	15.000	16.000
Kosten rente bank	136	500
Bankkosten	33	0
Totaal overige algemene kosten	15.169	16.500

Overige toelichtingen en ondertekening van de jaarrekening

Beloning bestuurders

De leden van de Raad van Toezicht van LandschappenNL ontvangen geen bezoldiging. Ook zijn aan de bestuursleden geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. Aan een tweetal personen zijn reiskostendeclaraties uitbetaald; aan de heer Van der Meer € 1.299 en aan de heer Knol € 152.

Bezoldiging directie

De werkorganisatie van LandschappenNL wordt geleid door een directeur. De inschaling is één op één overgenomen van de oorspronkelijke werkgever. LandschappenNL neemt deel aan de Raam CAO Bos & Natuur en heeft een eigen ondernemersdeel met de bijbehorende salaristabellen. De directeur is ingeschaald in schaal 12. Het jaarinkomen van de directeur blijft ruim binnen het maximum volgens de VFI Beloningsregeling. Aan de directeur werden geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. De directeur is per 1 januari 2016 in dienst van LandschappenNL, vergelijkende cijfers over 2015 zijn daarom niet aanwezig.

Ondertekening van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld en vastgesteld door het bestuur van de stichting.

De Bilt, 5 april 2017,
Dr. ir. H.H. Bartelink, directeur-bestuurder

Goedkeuring van de jaarrekening

De jaarrekening is goedgekeurd door de Raad van Toezicht van de stichting.

De Bilt, 5 april 2017,
Mr. A. van der Meer, voorzitter

Dienstverband	directeur
Aard dienstverband	Onbepaalde tijd
Uren	full time (37)
Periode	2016
Bezoldiging	
Brutoloon	92.968
Vakantiegeld	7.437
Eindejaarsinkomen/ variabel jaarinkomen	nvt
SV lasten werkgever	8.951
Belastbare vergoeding/ Bijtelling leaseauto	4.866
Pensioenlasten werkgever	8.338
Totaal bezoldiging	122.560

LandschappenNL

Overige gegevens

- > **CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT**
- > **STATUTAIRE REGELING BETREFFENDE DE BESTEMMING VAN HET RESULTAAT**
- > **RESULTAATBESTEMMING 2016**
- > **VOORSTEL RESULTAATSBESTEMMING 2016**

Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hiervoor wordt verwezen naar de hierna opgenomen verklaring.

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

In artikel 15 van statuten van de stichting staan de reglementen met betrekking tot het opstellen van de jaarrekening.

Resultaatbestemming 2016

De jaarrekening 2016 is goedgekeurd in de vergadering van de Raad van Toezicht gehouden op 5 april 2017. De Raad van Toezicht heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel resultaatsbestemming 2016

Conform Richtlijn RJ650 is door de directie voorgesteld het resultaat voor een groot deel toe te voegen aan de bestemmingsreserves en het restant te onttrekken aan het eigen vermogen, conform bijgaand overzicht.

BESTEMMINGSRESERVES

- continuïteitsreserve	1.165.500
- bestemmingsreserve PrAss	250.924
- bestemmingsreserve Klinkenbergh	51.740
- bestemmingsreserve Projecten	19.908
- bestemmingsreserve PrAss	-20.040
- continuïteitsreserve	-32.867
Totaal bestemd:	1.435.165

Dit voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van toezicht en het bestuur van Stichting LandschappenNL

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting LandschappenNL te De Bilt gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in deze jaarstukken op pagina 39 tot en met 54 opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting LandschappenNL op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 "Fondsenwervende Instellingen" (aangepast 2016).

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2016.
2. De staat van baten en lasten over 2016.
3. De grondslagen en de toelichting op de balans en staat van baten en lasten, alsmede overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Stichting LandschappenNL zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- LandschappenNL
  - Verslag Raad van Toezicht
  - Jaarverslag
  - Financieel verslag
  - Bijlagen
- Landschapsbeheer Nederland
  - Financieel verslag
- De12Landschappen
  - Financieel verslag

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 "Fondsenwervende Instellingen" (aangepast 2016) is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” (aangepast 2016) en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” (aangepast 2016).

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” (aangepast 2016). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie en de penningmeester het voornemen hebben om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.

- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 5 april 2017

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend:

drs. S.G. Verrips RA

Samenstelling Raad van Toezicht LandschappenNL

per 31-12-2016

Dhr. mr. A. van der Meer (voorzitter, lid remuneratiecommissie), benoemd 30-12-2015

Dhr. drs. H. Dijkma (lid auditcommissie), benoemd 30-12-2015

Mw. A. Edelenbosch, benoemd 30-12-2015

Mw. mr. W. Raab, benoemd 29-06-2016

Dhr. J. Vos benoemd (vice-voorzitter, lid remuneratiecommissie), 29-06-2016

Dhr. drs. F. Koster (lid auditcommissie), benoemd 29-06-2016

Mw. drs. M. Ebbens, benoemd 14-12-2016

1 vacature

Een rooster van aftreden moet nog worden vastgesteld.

Directeur-bestuurder LandschappenNL

Dhr. dr. ir. H.H. Bartelink

Nevenfuncties:

Lid v/d Adviesraad van tijdschrift Het Nederlands landschap

Bestuurslid Stichting Oudemans

Bestuurder BV Landgoed Schovenhorst

Bestuurslid (penningmeester) Stichting Leerstoel Agrarisch Natuurbeheer

Bestuurslid (voorzitter) Stichting Tijdelijke Natuur Nederland

Lid Stuurgroep Kenniscentrum Natuur & Leefomgeving

Bestuurslid Stichting Part-Ner (Certificering Particulier Natuurbeheer)

Bestuurslid Nederlandse Vereniging van Boseigenaren NVBE

Bestuurslid (penn.) Vereniging van Bos- en Natuurterrein-Eigenaren VBNE

Lid Examencommissie Cursus Kennis & Beheer Reeën, stichting Jachtopleidingen NL

Lid van de Raad van Beheer voor het Kroondomein

Lid van de Commissie van Adviseurs voor Staatsdomein Het Loo/ Paleispark Het Loo

Bestuurslid (voorzitter) Stichting Natuurbeelden

Lid werkveldcommissie Bos- en Natuurbeheer, Wageningen Universiteit

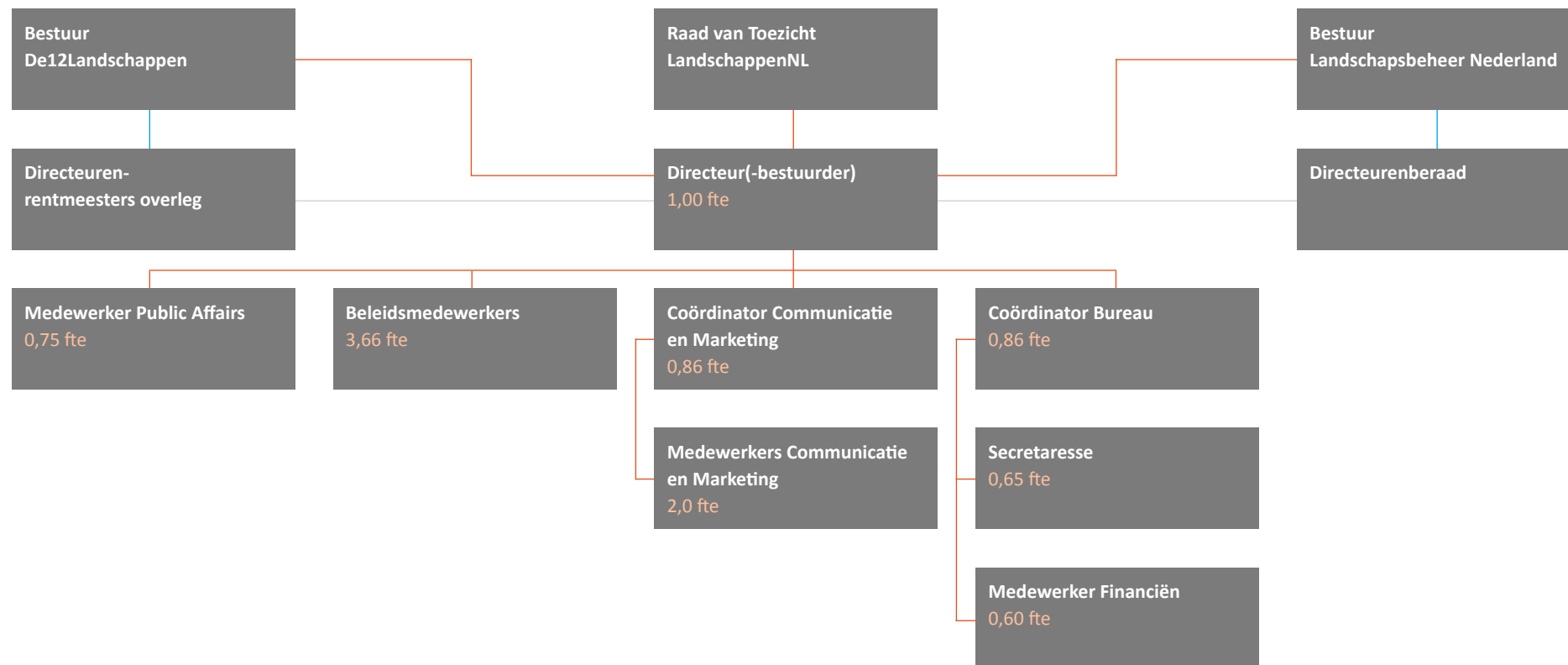
Bijlagen

- > **ORGANOGRAM**
- > **BEGROTING 2017**

Organogram

Stichting LandschappenNL

- Formele lijn
- Inhoudelijke aansturing
- Interne communicatie provinciale organisaties

Begroting 2017

LASTEN	€	€
- Personeel	895.600	
- Reis en verblijfkosten	28.500	
- Huisvestingskosten	44.500	
- Bureau- en organisatie	94.000	
- Overige algemene kosten onvoorzien	16.500	
Uitvoeringkosten eigen organisatie		1.079.100
Kosten derden besteed aan doelstellingen		221.500
TOTAAL LASTEN		1.300.600

BATEN	€	€
Ontvangen bijdrage Nationale Postcode Loterij	13.500.000	
Uitbetalen bijdrage NPL tbv provinciale organisaties	-13.500.000	
Renteopbrengsten	2.000	
Verkoop publicaties / adm. dienstverlening	6.000	
Bijdragen provinciale organisaties*	1.292.600	
TOTAAL BATEN		1.300.600

“één-op-één doorbelaste kosten” deelname facultatief

Totaal Lasten	p.m.
Totaal Baten	p.m.

* Bijdrage provinciale organisaties per provincie 107.717

Toelichting

In deze begroting zijn de kosten eigen organisatie nog niet toegerekend aan de doelstellingen. Er wordt nog gewerkt aan een strategisch meerjarenplan en de hieraan gekoppelde meerjarenbegroting. De verwachting is dat deze in de loop van 2017 gereed is.

Landschapsbeheer Nederland

Financieel verslag over de periode 1 januari 2016
tot en met 31 december 2016 van Stichting
Landschapsbeheer Nederland

Opbouw van het financiële verslag:

Het verslag bestaat uit de volgende onderdelen:

Financieel verslag

> BESTUURSVERSLAG

> JAARREKENING

> OVERIGE GEGEVENS

> SAMENSTELLING BESTUUR

Bestuursverslag Landschapsbeheer Nederland

De stichting Landschapsbeheer Nederland heeft met ingang van 1 januari 2016 al haar bevoegdheden gemandateerd aan de stichting LandschappenNL. De door de werkorganisatie uitgevoerde werkzaamheden vallen onder verantwoordelijkheid van de stichting LandschappenNL. De rol van het bestuur van Landschapsbeheer Nederland heeft in 2016 dan ook voornamelijk bestaan uit advisering en uit het voordragen van (uit de geleidingen van de Landschapsbeheer Nederland afkomstige) kandidaten voor de Raad van Toezicht van LandschappenNL en uit het onderhouden van bestuurlijke contacten met collega LBN-organisaties.

Door het overlijden van de heer Koeneman is het bestuur slechts twee keer voltallig bij elkaar geweest (drie keer in totaal). De heer Koeneman heeft zich met veel betrokkenheid ingezet voor natuur, landschap, en erfgoed, zowel provinciaal als landelijk. In het bijzonder heeft hij heel veel betekend voor onze organisaties: hij was jarenlang bestuurslid en later voorzitter van stichting Landschapsbeheer Drenthe, jarenlang bestuurslid (en de laatste tijd voorzitter) van stichting Landschapsbeheer Nederland, en sinds een jaar ook vicevoorzitter van de Raad van Toezicht van stichting LandschappenNL.

Omdat de stichting Landschapsbeheer Nederland in 2016 geen activiteiten meer uitvoerde (en voorzien is dat dit ook na 2016 niet meer zal gebeuren) is het CBF-keurmerk per 1 januari 2017 opgezegd.

Het resultaat van 2016 is € 600.474 negatief. De oorzaak van het grote verlies is grotendeels te verklaren door de overheveling van middelen naar de stichting LandschappenNL, in de vorm van inbrengen behoeve van de continuïteitsreserve van LandschappenNL. Daarnaast is voor de afronding van het project Lekker Landschap het resterende bedrag onttrokken aan de daarvoor gevormde bestemmingsreserve. De reden dat in 2016 sprake is van lagere baten en lasten dan over 2015 is dat de activiteiten (zoals beschreven in het Werkplan 2016) zijn overgeheveld naar LandschappenNL. Dat geldt ook voor onderwerpen als communicatie met derden en met interne betrokkenen en gremia: gezien het feit dat zo goed als alle activiteiten zijn overgeheveld van LBN naar LNL (de stichting Landschapsbeheer Nederland kent dan ook geen Werkplan 2016), treft u hierover weinig tot niets aan in het jaarverslag van LBN. Verantwoording hierover en over het gevoerde beleid zelf zijn te vinden in het jaarverslag van LandschappenNL. In de begroting waren de inleg in de reserve

en de afronding van Lekker Landschap niet opgenomen, waardoor er een groot verschil is tussen realisatie en begroting.

Over de toekomst van de stichting LBN wordt in de loop van 2017 door het bestuur verder gesproken: de verwachting is dat ingezet zal worden op het overniet al te lange termijn opheffen van de stichting.

*Namens het bestuur van Landschapsbeheer Nederland,
M. Knol,
Voorzitter*

Landschapsbeheer Nederland

Jaarrekening

- > BALANS PER 31 DECEMBER 2016
- > STAAT VAN BATEN EN LASTEN
- > GRONDSLAGEN VOOR DE FINANCIËLE VERSLAGGEVING
- > TOELICHTING OP DE BALANS
- > TOELICHTING STAAT VAN BATEN EN LASTEN
- > SPECIFICATIE KOSTEN EIGEN ORGANISATIE
- > TOELICHTING VERDELING KOSTEN EIGEN ORGANISATIE
NAAR DOELSTELLING
- > OVERIGE TOELICHTINGEN EN ONDERTEKENING
VAN DE JAARREKENING

Balans per 31 december 2016

(na verwerking van het voorstel bestemming resultaat)

ACTIVA	2016	2015	PASSIVA	2016	2015
Flottende activa			RESERVES		
Vooruitbetaalde posten	1.107	1.959	Bestemmingsreserve "continuïteitsreserve"	0	386.275
Nog te ontvangen posten	92	36.422	Bestemmingsreserve "te besteden gelden ten behoeve van projecten"	0	6.305
Te vorderen subsidie projecten	46.000	25.147	Bestemmingsreserve "te bestemmen binnen bedrijfsvoering LBN"	137.000	138.253
Debiteuren	0	22.933		137.000	530.833
Geldmiddelen	146.476	1.091.126	FONDSEN		
193.675	1.177.587		Bestemmingsfonds "te besteden gelden Nationale Postcode Loterij"	0	212.893
			VOORZIENINGEN		
			Voorziening verlieslatend contract	0	8.675
			SCHULDEN OP KORTE TERMIJN EN OVERLOPENDE PASSIVA		
			Vooruit ontvangen	32.415	47.083
			Nog te betalen posten	21.819	19.695
			Belasting en premies sociale verzekeringen	0	27.036
			Crediteuren	2.440	331.373
				56.674	425.187
TOTAAL ACTIVA	193.675	1.177.587	TOTAAL PASSIVA	193.675	1.177.587

Staat van Baten en Lasten

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Baten uit eigen fondsenwerving			
Te besteden projectsubsidies	20.692	0	45.478
Subtotaal	20.692	0	45.478
Baten uit acties van derden			
Ontvangen bijdrage Nationale Postcode Loterij	0	0	2.250.000
Postcodeloterijgelden t.b.v. provinciale organisaties	0	0	-2.250.000
Natuurmonumenten (t.b.v. Natuurwerkdag)	0	0	10.000
Subtotaal	0	0	10.000
Subsidies overheden			
Te besteden projectsubsidies	0	0	31.708
Subtotaal	0	0	31.708
Rentebaten			
Rentebaten	1.539	5.000	13.142
Subtotaal	1.539	5.000	13.142
Overige baten			
Bijdragen landschapsbeheerorganisaties	0	0	601.500
Overige baten	12.523	0	50.564
Subtotaal	12.523	0	652.064
TOTAAL BESCHIKBAAR VOOR DOELSTELLING	34.754	5.000	752.392

LASTEN	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
BESTEED AAN DOELSTELLING			
Landschap			
- kosten derden	0	0	4.649
- kosten eigen organisatie	4.955	0	183.130
Subtotaal	4.955	0	187.779
Participatie			
- kosten derden	232.971	0	511.710
- kosten eigen organisatie	3.106	0	114.973
Subtotaal	236.077	0	626.684
Verbinding met nieuwe sectoren			
- kosten derden	0	0	4.649
- kosten eigen organisatie	1.525	0	56.464
Subtotaal	1.525	0	61.114
Gebiedsontwikkeling			
- kosten derden	0	0	4.649
- kosten eigen organisatie	1.436	0	53.144
Subtotaal	1.436	0	57.793
Financiering			
- kosten derden	386.275	0	4.649
- kosten eigen organisatie	2.751	0	101.827
Subtotaal	389.026	0	106.476
TOTAAL BESTEED AAN DOELSTELLING:	633.018	0	1.039.846
BEHEER EN ADMINISTRATIE			
- kosten beheer en administratie	2.211	7.606	82.120
SALDO VAN BATEN EN LASTEN:	-600.474	-2.606	-369.574

BESTEMMING	Werkelijk 2016	Werkelijk 2015
------------	-------------------	-------------------

Het saldo van baten en lasten wordt als volgt bestemd:

Fondsen

- bestemmingsfonds "te besteden NPL gelden"	-212.894	-384.941
---	----------	----------

Bestemmingsreserves

- continuïteitsreserve	-386.275	0
------------------------	----------	---

- te besteden t.b.v. projecten	0	-12.620
--------------------------------	---	---------

- te bestemmen binnen bedrijfsvoering LBN	-1.305	27.987
---	--------	--------

	-387.580	15.367
--	-----------------	---------------

TOTAAL BESTEMD:	-600.474	-369.574
------------------------	-----------------	-----------------

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

ALGEMEEN

De Stichting Landschapsbeheer Nederland is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Utrecht onder nummer 41193254.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld en ingericht conform de Richtlijn Jaarverslaggeving Fondsenwervende Instellingen (RJ 650). Daarbij is onderscheid gemaakt naar de doelstellingen.

BEGROTING

De in de jaarrekening verwerkte begroting betreft de begroting 2016 zoals die door het Bestuur van de Stichting Landschapsbeheer Nederland op 29 juni 2016 is vastgesteld.

BALANS

Activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij een andere waarderingsgrondslag is vermeld.

Activa

De inventaris wordt gewaardeerd op de balans voor de historische aanschafprijs.

Afschrijving

Er wordt een vast percentage per jaar van de historische aanschafprijs afgeschreven. Voor automatisering, zoals de aanleg van een netwerk, aanschaf van computers en dergelijke, is dit 33,3%, voor kantoorinventaris, zoals nieuw meubilair, is dit 20% per jaar.

Debiteuren

De vorderingen zijn gewaardeerd op basis van nominale waarde. Openstaande posten ouder dan een jaar worden opgenomen onder dubieuze debiteuren, het bijbehorende bedrag wordt als kosten genomen bij oninbare vorderingen.

Voorraden en kostprijs verkopen

Er wordt een voorraadadministratie gevoerd voor de nieuwe en bijgedrukte uitgaven. De betreffende artikelen staan voor de historische kostprijs op de

balans. De kostprijs van verkopen van recente publicaties wordt ten laste gebracht van de verkoop opbrengst.

Te vorderen subsidie projecten

Vooraf en tijdens de uitvoering van het project worden door de subsidiegever voorschotten verstrekt. Met deze posten wordt het verschil aangegeven tussen gemaakte kosten en ontvangen voorschotten.

Voorziening verlieslatend contract

De voorziening is gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen af te wikkelen. Vanaf 1 juli 2014 deelt LBN samen met De12Landschappen de huisvestingskosten. De huur van het voormalig kantoor van LBN is opgezegd maar liep nog tot eind 2016.

Vooruit ontvangen

Deze rekening geeft de verschillen aan tussen reeds ontvangen voorschotten en de geboekte opbrengst ofwel de nog beschikbare bedragen. Als de projecten worden afgerond komen ook de bedragen van de tussenrekening te vervallen (voor zover gebruikt ten behoeve van het project). De bedragen worden dan als opbrengst geboekt.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Alle ontvangsten en uitgaven worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Resultaten met betrekking tot voorgaande jaren

Kosten en baten die in de jaarrekeningen van voorgaande jaren thuishoren worden opgenomen onder diverse lasten en diverse baten. Over het algemeen betreft dit verschillen in “nog te betalen” of “nog te ontvangen” posten.

Kosten eigen organisatie in relatie tot projectkosten

De kosten eigen organisatie worden toegerekend aan de doelstellingen op basis van de urenbesteding per doelstelling. De kosten van derden per doelstelling bestaan uit de kosten van de daaraan toegerekende directe projectkosten.

Baten uit eigen fondsenwerving

De toegezegde bijdragen uit nationale loterijen, puzzelacties van bladen e.d. en/of andere fondsenwervende instellingen worden verantwoord onder deze categorie. In 2016 gaat dit om de toegezegde bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds voor het programma Leestekens van het Landschap, module B, zie [pagina 12](#).

Rentebaten

Onder deze categorie wordt het resultaat van de rente-opbrengsten van de liquide middelen verantwoord.

Overige baten en lasten

Onder overige baten en lasten worden bijdragen van andere, waaronder de provinciale, organisaties verantwoord. Maar ook opbrengsten voor personele inzet.

Toelichting op de balans

	Werkelijk 2016	Werkelijk 2015
Inventaris		
Automatisering / netwerk		
Stand per 1 januari		
Aanschafwaarde activa	7.302	7.302
Cumulatieve afschrijving	-7.302	-3.619
Boekwaarde op 1 januari	0	3.683
Mutaties in boekjaar		
Investeringen	0	0
Desinvesteringen	0	0
Afschrijving desinvestering	0	0
Afschrijving	0	3.683
Stand per 31 december	0	3.683
Aanschafwaarde	7.302	7.302
Cumulatieve afschrijving	-7.302	-7.302
Boekwaarde	0	0
Vooruitbetaalde posten		
Verzekeringen	1.107	1.107
Huur	0	852
Stand per 31 december	1.107	1.959

Dit betreft de bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering voor 2017.

	Werkelijk 2016	Werkelijk 2015
Nog te ontvangen posten		
Nog te ontvangen rente	85	13.142
Nog te factureren	7	21.161
Overig	0	2.119
Stand per 31 december	92	36.422
Te vorderen subsidie projecten		
Vervolg Leestekens in het Landschap	46.000	25.147
Dit betreft de totaal te vorderen subsidie met betrekking tot module B. Het project is in 2016 afgerond.		
Debiteuren		
Debiteuren	0	22.933
Geldmiddelen		
Rabobank	9.124	107.119
Rabobank Spaarrekening	137.352	1.011
ASN bank Meersparen	0	982.996
Stand per 31 december	146.476	1.091.126

Bestemmingsreserve “continuïteitsreserve”

Stand per 1 januari	386.275	296.000
Naar/van best.res.” te bestemmen binnen bedrijfsvoering LBN”	0	85.292
Overheveling reserve financiering activa	0	4.983
Inleg in reserve LandschappenNL	-386.275	0
Stand per 31 december	0	386.275

Per 1 januari 2016 heeft Landschapsbeheer vrijwel alle activiteiten aan LandschappenNL overgedragen. Voor de continuïteitsreserve geldt dat in totaal is ingelegd in de reserves van LandschappenNL.

Bestemmingsreserve “te besteden t.b.v. projecten”

Stand per 1 januari	6.305	18.925
Naar LandschappenNL tbv Natuurwerkdag	-6.305	-12.620
Stand per 31 december	0	6.305

Het overschot van voorgaande jaren is overgeheveld naar LandschappenNL die de organisatie van de Natuurwerkdag heeft overgenomen.

Bestemmingsreserve “te bestemmen binnen bedrijfsvoering LBN”

Stand per 1 januari	138.253	195.558
Kosten imago/identiteit/samenvoeging/positionering	0	-21.793
Uit / naar bestemmingsreserve “continuïteitsreserve”	0	-85.292
Kosten afvloeiing personeel	0	0
Saldo onverwerkte winst vorig boekjaar	52	0
Resultaatbestemming, incl afrondingsverschillen	-1.305	49.780
Stand per 31 december	137.000	138.253

Deze bestemmingsreserve zal worden besteed aan activiteiten Landschapsbeheer en kosten in het kader van LandschappenNL.

Specificatie bestemmingsfonds “te besteden Nationale Postcode Loterij gelden”

Stand per 1 januari	212.893	597.834
Bestede gelden in boekjaar	-212.863	384.941
Resultaatbestemming	-30	0
Nog te besteden aan project op 31 december volgens balans	0	212.893

In maart 2013 heeft Landschapsbeheer Nederland een bedrag ontvangen van de Nationale Postcode Loterij ten behoeve van het project Lekker Landschap. Het restant van het bedrag is besteed in 2016. De rentebaten zijn naar LandschappenNL overgeheveld om toekomstige kosten voor het onderhoud van de website te dekken.

	Werkelijk 2016	Werkelijk 2015
Voorziening verlieslatend contract		
Stand per 1 januari	8.675	18.816
Toevoeging	0	0
Onttrekking	-8.675	10.141
Stand per 31 december	0	8.675

Dit verlieslatend contract betrof de huurovereenkomst die tot en met 31 oktober 2016 liep.

Vooruit ontvangen		
Groen en Doen t.b.v. partnerorganisaties	0	14.628
Groen en Doen afrekening 2e tranche te betalen aan EZ	32.415	32.455
Totaal vooruit ontvangen	32.415	47.083

Nog te betalen posten		
Accountantskosten controle projecten en jaarrekening	7.500	4.765
Gas water electra	0	780
Lopend Buffet	0	716
LEU Meetnet Kadaster	0	8.368
Inventarisatie KLE	0	4.800
Renteopbrengst Lekker Landschap naar LNL	13.603	0
Diversen	716	266
Stand per 31 december	21.819	19.695

Dit betreft kosten die betrekking hebben op 2016 waarvan de facturen of declaraties nog niet waren ontvangen.

	Werkelijk 2016	Werkelijk 2015
Belasting en premies sociale verzekeringen		
WAO-verzekering, pensioenpremies, loonheffing etc.	6.528	20.994
Omzetbelasting	-6.528	6.042
Stand per 31 december	0	27.036
Crediteuren		
Nog te betalen facturen en declaraties	2.440	331.373

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Alle, niet in de balans opgenomen, verplichtingen zijn in 2016 overgenomen door LandschappenNL, met uitzondering van Groen en Doen.

Toelichting op de staat van baten en lasten

BATEN

Baten uit eigen fondsenwerving

Dit betreft Module B van het project Leestekens van het Landschap dat is gestart in 2015. Dit project wordt gesubsidieerd door het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Baten uit acties van derden

Zijn er niet geweest in 2016.

Subsidies overheden

Zijn reeds afgerond in 2015.

Rentebaten

De rentebaten bedroegen dit jaar € 1.539.

OVERIGE BATEN

Bijdragen landschapsbeheerorganisaties.

De provinciale organisaties betalen met ingang van 2016 de bijdrage aan LandschappenNL.

Overige baten

Dit betreft voor € 3.519 opbrengst van uren voor derden en voor € 9.004 baten met betrekking tot voorgaande jaren. De uren voor derden betreffen hoofdzakelijk nog uit 2015 doorlopende opdrachten van SCAN op het gebied van boerenlandvogels en vrijwilligers.

Lasten - besteed aan doelstelling

Per doelstelling is een bedrag opgenomen voor kosten derden en kosten eigen organisatie. De kosten derden betreffen alle kosten van de bijbehorende projecten exclusief personeelskosten (uren x tarief). De kosten eigen organisatie betreffen de kosten zoals opgenomen in Specificatie kosten eigen organisatie, verdeeld naar doelstelling. Een specificatie van de verdeling naar de doelstellingen staat verderop toegelicht

Kosten derden

De kosten van Lekker Landschap en Leestekens zijn verantwoord onder 'Participatie'. De inleg in de reserve van LandschappenNL is verantwoord onder 'Financiering'.

Kosten eigen organisatie

Deze kosten worden hieronder toegelicht.

Resultaat 2016

Er is een negatief resultaat van € 600.474. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de inleg in de continuïteitreserve van LandschappenNL van € 386.275. En daarnaast door de afronding van het project Lekker Landschap waarvan het bedrag onttrokken wordt aan het bestemmingsfonds 'te besteden NPL gelden'. Het resterende bedrag wordt onttrokken aan de reserve 'te bestemmen binnen bedrijfsvoering LBN'.

Lekker Landschap

In maart 2013 heeft Landschapsbeheer Nederland een bedrag van € 1.215.000 ontvangen van de Nationale Postcode Loterij ten behoeve van het project Lopend Buffet, later Lekker Landschap genoemd. Het project heeft € 13.603 aan rentebaten opgeleverd die zullen worden besteed aan het borging van de continuïteit van de website van het project. Vanuit de NPL gelden is het restant van € 212.863 in 2016 besteed. Dit bedrag is verantwoord op de balans onder 'bestemmingsfonds "te besteden Nationale Postcode Loterij gelden"'.

De kosten hiervan zijn verantwoord de staat van baten en lasten onder doelstelling participatie, kosten derden.

Leestekens in het Landschap Module B

In maart 2015 heeft het Prins Bernhard Cultuurfonds € 46.000 toegezegd voor de uitvoering van dit project (Module B). Begin 2017 is dit project afgerond. De kosten voor 2016 bedragen in totaal € 20.853.

Groen en Doen 2e tranche

In 2013 heeft Landschapsbeheer Nederland een subsidietoezegging ontvangen voor de uitvoering van Groen en Doen vanaf 1-8-2013. Het ministerie van Economische Zaken heeft een bijdrage van 1 miljoen euro toegezegd aan 6 organisaties waarvan Landschapsbeheer Nederland penvoerder is. De activiteiten zijn 1 april 2015 afgerond.

Het toegezegde bedrag is ontvangen in 2013 en eind december 2013 zijn de plannen van de organisaties goedgekeurd door het ministerie van Economische Zaken. In 2014 zijn door Landschapsbeheer Nederland voorschotten overgemaakt naar de betreffende organisaties. Het project kan worden afgerond zodra goedkeuring door EZ van de afrekening is ontvangen. Het restant zal daarna worden overgemaakt. Deze bedragen zijn terug te vinden op de balans onder 'vooruit ontvangen'.

KOSTEN EIGEN ORGANISATIE 2016

In 2016 zijn er vrijwel geen kosten eigen organisatie meer geweest. Er waren nog wat restposten uit voorgaand boekjaar, alsmede de aansprakelijkheidsverzekering voor het bestuur. De grootste post wordt gevormd door de accountantskosten voor controle van de jaarrekening.

De kosten eigen organisatie zijn conform historische verdeelsleutel verdeeld over de verschillende doelstellingen.

Specificatie kosten eigen organisatie

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Salarissen / sociale lasten			
Salarissen	0	0	227.949
Sociale lasten	0	0	39.065
Totaal	0	0	267.014
Pensioenlasten			
	0	0	40.328
Overige personeelskosten			
Reiskosten woon-werkverkeer	0	0	10.586
Arbodienst	0	0	764
Premie ziektegedverzekering	0	0	3.040
Opleidingskosten	0	0	6.671
Kosten inhuur personeel / gezamenlijke directie D12L	0	0	81.386
Kosten afvloeiing personeel	0	0	0
Overige personeelskosten	0	0	4.398
Totaal	0	0	106.845
Werkelijke fte	0	0	4,7
Reis en verblijfskosten			
Geen woon-werk en niet specifiek voor een project	0	0	3.598

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Huisvestingskosten			
Huur	697	0	16.161
Servicekosten (incl. schoonmaak)	0	0	10.575
Mutatie voorziening verlieslatend contract	0	0	0
Overige huisvestingskosten	0	0	533
Totaal	697	0	27.269
Kantoorkosten (bureau- en organisatiekosten)			
Onderhoud apparatuur (incl. abonne- menten software)	0	0	26.699
Afschrijvingslasten Hardware en software	0	0	3.684
Kantoorartikelen	0	0	361
Briefpapier, enveloppen etc.	0	0	142
Porti- en vrachtkosten	0	0	353
Telefoon	52	0	6.128
Kopieerkosten	0	0	3.375
Documentatie	0	0	0
Abonnementen / deelname organisaties	0	0	1.972
Verzekeringen	1.322	1.106	3.209
CBF-keur	475	0	465
Overige bureau- en org.kosten	1.758	0	681
Totaal	3.607	1.106	47.069

	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
PR, coördinatie en communicatie			
Coördinerende taken samenwerkings- verband	0	0	10.776
Beleidsbeïnvloeding	0	0	7.282
PR, communicatie en draagvlak- ontwikkeling	0	0	21.701
Samenvoeging / positionering LNL	0	0	21.793
Meetnet	0	0	14.000
Relatiebeheer NPL	0	0	1.361
Cao Vereniging Landschapsbeheer- organisaties	0	0	9.012
Totaal	0	0	85.925
Bestuur	0	0	1.367
Overige algemene kosten – onvoorzien			
Accountantskosten (algemeen)	7.500	6.000	9.000
Salaris-administratie	0	0	1.032
Rente- en bankkosten	239	0	297
Diverse lasten	0	0	1.914
Onvoorzien	3.940	0	0
Totaal	11.679	0	12.243
Totaal kosten eigen organisatie	15.983	7.606	591.658
beheer en administratie	2.211	0	82.120

Kosten beheer en administratie

De kosten eigen organisatie worden naar rato van de historische urenbesteding doorbelast aan de doelstellingen.

Toelichting verdeling kosten eigen organisatie naar doelstelling

	DOELSTELLING						Totaal	Totaal	Totaal
	Landschap	Participatie	Verbinding met nieuwe sectoren	Gebieds ontwikkeling	Financiering	Beheer en administratie	Werkelijk 2016	Werkelijk 2015	Begroting 2016
	31%	19%	10%	9%	17%	14%			
Salarissen / sociale lasten	0	0	0	0	0	0	0	267.014	0
Pensioenlasten	0	0	0	0	0	0	0	40.328	0
Overige personeelskosten	0	0	0	0	0	0	0	106.845	0
Reis-/verblijfskosten (geen woon-werk en niet specifiek voor een project)	0	0	0	0	0	0	0	3.598	0
Huisvestingskosten	216	135	66	63	120	97	697	27.269	0
Kantoorkosten (bureau- en organisatie kosten)	1.118	701	344	324	621	499	3.607	47.069	0
PR, Communicatie en coördinatie	0	0	0	0	0	0	0	85.925	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0	1.367	0
Overige algemene kosten / onvoorzien	3.621	2.270	1.115	1.049	2.010	1.615	11.679	12.243	0
Totaal kosten eigen organisatie	4.955	3.106	1.525	1.436	2.751	2.211	15.983	591.658	0

Overige toelichtingen en ondertekening van de jaarrekening

Beloning bestuurders

De leden van het Bestuur van Landschapsbeheer Nederland ontvangen geen bezoldiging. Ook zijn aan de bestuursleden geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Bezoldiging directie

Alle werknemers van Landschapsbeheer Nederland zijn per 1 januari 2016 overgegaan naar Landschap-penNL. Dit geldt ook voor de directeur. Zijn bezoldiging gebeurt dan ook vanuit die entiteit.

Ondertekening van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld door de directie van de stichting.

De Bilt, 5 april 2017,

Dr. ir. H.H. Bartelink, directeur

Vaststelling van de jaarrekening

De jaarrekening is vastgesteld door het bestuur van de stichting.

De Bilt, 5 april 2017,

Dhr M. Knol, voorzitter

Drs. F. Koster, penningmeester

Landschapsbeheer Nederland

Overige gegevens

- > **CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT**
- > **STATUTAIRE REGELING BETREFFENDE DE BESTEMMING VAN HET RESULTAAT**
- > **RESULTAATBESTEMMING 2016**
- > **VOORSTEL RESULTAATSBESTEMMING 2016**

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hiervoor wordt verwezen naar de hierna opgenomen verklaring.

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

In artikel 10.3 van statuten van de stichting staan de reglementen met betrekking tot het opstellen van de jaarrekening.

Resultaatbestemming 2016

De jaarrekening 2016 is vastgesteld in de vergadering van het bestuur gehouden op 5 april 2017. Het bestuur heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel resultaatsbestemming 2016

Conform Richtlijn RJ650 is door de directie voorgesteld het resultaat te onttrekken aan de continuïteitsreserve en het restant aan de bestemmingsreserves, conform onderstaand overzicht.

Het saldo van baten en lasten wordt als volgt bestemd:

Fondsen

- bestemmingsfonds "te besteden NPL gelden"	-212.894
---	----------

Bestemmingsreserves

- continuïteitsreserve	-386.275
- te bestemmen binnen bedrijfsvoering LBN	-1.305

Totaal bestemd:	-600.474
------------------------	-----------------

Dit voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Landschapsbeheer Nederland

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2016

Onze oordeelonthouding

Wij hebben opdracht gekregen de jaarrekening 2016 van Stichting Landschapsbeheer Nederland te Utrecht te controleren.

Wij geven geen oordeel over de getrouwheid van de in deze jaarstukken op pagina 67 tot en met 81 opgenomen jaarrekening van de stichting. Vanwege het belang van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf “De basis voor onze oordeelonthouding” zijn wij niet in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om daarop ons controleoordeel bij de jaarrekening te kunnen baseren.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2016.
2. De staat van baten en lasten over 2016.
3. De grondslagen voor financiële verslaggeving, de toelichting op de balans, toelichting op de staat van baten en lasten, toelichting verdeling kosten eigen organisatie naar doelstelling, en de overige toelichting

De basis voor onze oordeelonthouding

Per 31 december 2015 bedraagt het bestemmingsfonds ‘te besteden Nationale Postcode Loterij gelden’ EUR 212.893. Dit bedrag vertegenwoordigt ruim 18% van het balanstotaal van Stichting Landschapsbeheer Nederland per 31 december 2015. Wij hebben geen voldoende en geschikte controle-informatie kunnen verkrijgen over het bestemmingsfonds ‘te besteden Nationale Postcode Loterij gelden’ uit de voorgaande controles. Gegeven de opbouw van de post kunnen alternatieve con-

trolewerkzaamheden niet op economisch verantwoorde wijze zodanig worden uitgevoerd dat door accountantscontrole op rationele wijze de vereiste zekerheid kan worden verkregen over de volledigheid van het aandeel van het bestemmingsfonds ‘te besteden Nationale Postcode Loterij gelden’ per 31 december 2015 en de daarmee rechtstreeks samenhangende posten die zijn opgenomen in de jaarrekening van de stichting.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Landschapsbeheer Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- LandschappenNL
  - Verslag Raad van Toezicht
  - Jaarverslag
  - Financieel verslag
  - Bijlagen
- Landschapsbeheer Nederland
  - Financieel verslag
- De12Landschappen
  - Financieel verslag

Vanwege het belang van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf “De basis voor onze oordeelonthouding” zijn wij niet in staat geweest om in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” te overwegen of de andere informatie al dan niet:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” is vereist.

Wij hebben de opdracht gekregen de andere informatie te lezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, te overwegen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen”.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen”. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die zij noodzakelijk achten om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet de het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen hebben om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle, verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Vanwege het belang van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf “De basis voor onze oordeelonthouding” zijn wij niet in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om daarop ons oordeel te kunnen baseren.

Utrecht, 5 april 2017

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend:

drs. S.G. Verrips RA

Samenstelling Bestuur Landschapsbeheer Nederland

per 31-12-2016

Landsdeel Noord	vacature	
Landsdeel Zuid	Dhr. J. Vos Benoemd in 2016, herbenoembaar in 2019. (Neven)functies: Lid hoofdbestuur Stichting Het Noordbrabants Landschap	
Landsdeel Oost	Mw. M. Ebbens Benoemd in 2016. (Neven)functies: Voorzitter bestuur Landschapsbeheer Flevoland Voorzitter Flevofonds Zitting in Klachten Advies Commissie Woonzorg Flevoland	
Landsdeel West	Dhr. drs. F. Koster Benoemd in 2016. (Neven)functies: Lid Raad van Toezicht Landschap Noord-Holland Lid Raad van Toezicht LandschappenNL Penningmeester bestuur De12Landschappen	

Externe voorzitter

Dhr. M. Knol

Benoemd in 2016.

(Neven)functies:

Voorzitter stichting IJsselacademie

Voorzitter Landschapsbeheer Nederland

Voorzitter Stichting Groene en Blauwe Diensten Overijssel

Voorzitter Gezondheidscentrum De Fenix

Lid RvC studentenroeivereniging Boreas

Lid Adviescommissie MBK provincie Overijssel

Lid Adviesraad Caransscoop

De12Landschappen

Financieel verslag over de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016 van de Stichting Unie van provinciale Landschappen “De12Landschappen”.

Opbouw van het financiële verslag:

Het verslag bestaat uit de volgende onderdelen:

Financieel verslag

- > BESTUURSVERSLAG
- > JAARREKENING
- > OVERIGE GEGEVENS
- > SAMENSTELLING BESTUUR

Bestuursverslag De12Landschappen

De stichting Unie van Provinciale Landschappen (“De12Landschappen”) heeft met ingang van 1 januari 2016 al haar bevoegdheden gemandateerd aan de stichting LandschappenNL. De door de werorganisatie uitgevoerde werkzaamheden vallen onder verantwoordelijkheid van de stichting LandschappenNL. De rol van het bestuur van De12Landschappen heeft in 2016 dan ook voornamelijk bestaan uit advisering en uit het voordragen van (uit de geleidingen van de Landschappen afkomstige) kandidaten voor de Raad van Toezicht van LandschappenNL.

Het bestuur is in 2016 vier keer bij elkaar geweest en heeft o.a. de jaarstukken van 2015 vastgesteld.

Omdat de stichting De12Landschappen in 2016 geen activiteiten meer uitvoerde (en voorzien is dat dit ook na 2016 niet meer zal gebeuren) is het CBF-keurmerk na 1 oktober 2016 niet meer verlengd.

Het resultaat van 2016 is € 1.045.492 negatief. De oorzaak van het grote verlies is te verklaren door de overheveling van middelen, in de vorm van inbrengten behoeve van de continuïteitsreserve, de bestem-

mingsreserve PrAss en de bestemmingsreserve Klinckenbergh van LandschappenNL. De reden dat in 2016 sprake is van lagere baten en lasten dan over 2015 is dat de activiteiten (zoals beschreven in het Werkplan 2016) zijn overgeheveld naar LandschappenNL. Dat geldt ook voor onderwerpen als communicatie met derden en met interne betrokkenen en gremia: gezien het feit dat zo goed als alle activiteiten zijn overgeheveld van D12L naar LNL (de stichting De12Landschappen kent dan ook geen Werkplan 2016), treft u hierover weinig tot niets aan in het jaarverslag van D12L. Verantwoording hierover en over het gevoerde beleid zelf zijn te vinden in het jaarverslag van LandschappenNL. In de begroting waren de inleg in de reserves en de afronding van projecten niet opgenomen, waardoor er een groot verschil is tussen realisatie en begroting.

Over de toekomst van de stichting D12L wordt in de loop van 2017 door het bestuur verder gesproken.

*Namens het bestuur van De12Landschappen,
Mr. A. van der Meer,
Voorzitter*

De12Landschappen

Jaarrekening

- > BALANS PER 31 DECEMBER 2016
- > STAAT VAN BATEN EN LASTEN
- > TOELICHTING LASTENVERDELING
- > GRONDSLAGEN
- > TOELICHTING OP DE BALANS
- > TOELICHTING BATEN
- > TOELICHTING LASTEN BESTEED AAN DOELSTELLINGEN
- > OVERIGE TOELICHTINGEN EN ONDERTEKENING VAN DE JAARREKENING

Balans per 31 december 2016

(na verwerking van het voorstel bestemming resultaat)

ACTIVA	31-12-2016	31-12-2015	PASSIVA	31-12-16	31-12-2015
Materiële vaste activa	0	0	Reserves		
Financiële vaste activa	74.518	15.757	-continuïteitsreserve	145.618	889.331
Subtotaal	74.518	15.757	-bestemmingsreserve		
			PrAss	0	250.037
Vorderingen en overlopende activa	72.800	264.060	Klinkenbergh	0	51.740
Liquide middelen	119.580	1.297.949	Subtotaal	145.618	1.191.109
Subtotaal	192.380	1.562.009	Voorzieningen		
			Voorziening verlieslatend contract	0	13.745
			Subtotaal	0	13.745
			Kortlopende schulden		
			Crediteuren	7.229	133.030
			Nog te betalen bedragen	114.051	239.882
			Subtotaal	121.280	372.912
TOTAAL	266.898	1.577.766	TOTAAL	266.898	1.577.766

Staat van Baten en Lasten

BATEN	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Baten uit gezamenlijke fondswerving	-	-	-
Baten uit acties van derden (NPL)	0	0	11.251.328
Subsidies overheden	88.891	pm	51.109
Resultaat spaarrekeningen	1.115	600	17.298
Extra activiteiten en overige baten kerntaken	328.554	121.500	746.817
Bijdragen Landschappen	0	0	663.252
Totaal Baten	418.560	122.100	12.729.803

Het saldo van baten en lasten wordt als volgt bestemd:

-continuïteitsreserve	-779.225
-bestemmingsreserves	
PrAss	-250.037
Klinkenbergh	-51.740
-continuïteitsreserve	35.510
Totaal	-1.045.492

Dit voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

LASTEN	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Besteed aan doelstellingen			
Zichtbaar zijn en beïnvloeden	28.173	0	246.995
Relatiebeheer en fondsenwerving	0	0	11.299.351
Faciliteren en verbinden	1.434.203	118.500	885.956
Subtotaal	1.462.376	118.500	12.432.302
Kosten Werving Baten			
Niet van toepassing op De12Landschappen	n.v.t.		n.v.t.
Beheer en administratie			
Kosten beheer en administratie	1.675	3.600	270.303
Subtotaal	1.675	3.600	270.303
Totaal Lasten	1.464.051	122.100	12.702.605
RESULTAAT	-1.045.492	-	27.198

Toelichting Lastenverdeling

Bestemming	DOELSTELLINGEN				2016	2016	2015
	Zichtbaar	Relatie-	Faciliteren	*	Realisatie	Begroting	Realisatie
	zijn	beheer			Totaal	Totaal	Totaal
				Beheer en	Lasten	Lasten	Lasten
				administratie			
Projecten in het kader van de doelstellingen			1.081.889		1.081.889	0	11.317.381
Projecten Extra activiteiten	28.197		341.554		369.751	118.500	628.311
Reis/verblijf/opleidingskosten						0	13.001
Huisvestingskosten						0	21.002
Bureau- en algemene kosten				191	191	250	57.021
Afschrijving en rentekosten				501	501	250	18
Organisatiekosten				1004	1.004	3.100	36.007
Personeelskosten						0	590.492
Personeelskosten NeLis/NMLAN/CMSi			10.783		10.783	0	138.817
Ontvangen ziektekosten / vergoedingen personeel	-895	-174	-647	-771	-2.487	0	99.445-
Inhuur personeel						0	0
Overige (samenvoeging LBN)	871	174	624	750	2.420	0	0
TOTAAL	28.173	0	1.434.203	1.675	1.464.051	122.100	12.702.605

	2016	2015
Doelbestedingspercentage van de baten	349%	97.70%
<i>Bestedingen aan de doelstellingen / totale baten:</i>		
Doelbestedingspercentage van de lasten	99.9%	97.91%
<i>Bestedingen aan de doelstellingen / totale lasten</i>		
Fondsenwervingspercentage	n.v.t.**	n.v.t.**
<i>Kosten eigen fondsenwerving / baten eigen fondsenwerving</i>		
Percentage beheer en administratie	0.1%	2.1%
<i>Kosten beheer en administratie / totale lasten</i>		

* "Werving baten" Hier horen 3 kolommen te staan; kolom 1: Eigen fondsenwerving, kolom 2 Beleggingen, 3 Verkoop goederen. Deze zijn niet van toepassing op De12Landschappen.

** De12Landschappen is geen fondsenwervende instelling, maar kansspel-begunstigde. De stichting doet geen beroep op de publieke offervaardigheid en heeft dus geen kosten, noch baten uit eigen fondsenwerving.

Grondslagen

ALGEMEEN

Doelstelling

Voor het uitvoeren van de statutaire doelstelling, zijn de volgende drie subdoelstellingen gedefinieerd:

Doelstelling 1 – Zichtbaar zijn en beïnvloeden

Doelstelling 2 – Relatiebeheer en Fondsenwerving ten behoeve van de twaalf Landschappen

Doelstelling 3 - Faciliteren en verbinden

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

De Stichting Unie van Provinciale Landschappen (werknaam De12Landschappen) is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Utrecht, onder nummer 41183891.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld en ingericht conform de Richtlijn Jaarverslaggeving Fondsenwervende Instellingen (RJ 650). Daarbij is onderscheid gemaakt naar de drie gedefinieerde doelstellingen.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Materiële vaste activa

Aanschaffingen en investeringen in inventaris, computers en installaties die nodig zijn voor de exploitatie, staan in dienst van de doelstellingen. De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming. De stichting bezit geen terreinen of gebouwen.

Deelnemingen

De niet-geconsolideerde deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd op de nettovermogenswaarde, doch niet lager dan nihil.

Deze nettovermogenswaarde wordt berekend op basis van de grondslagen van Buitenleven BV.

Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Daarbij worden tevens andere langlopende belangen in aanmerking genomen die feitelijk moeten worden aangemerkt als onderdeel van de netto-investering in de deelneming. Wanneer de vennootschap geheel of ten dele instaat voor schulden van de desbetreffende deelneming, respectievelijk de feitelijke verplichting heeft de deelneming (voor haar aandeel) tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening gevormd. Bij het bepalen van de omvang van deze voorziening wordt rekening gehouden met reeds op vorderingen op de deelneming in mindering gebrachte voorzieningen voor oninbaarheid.

Deelnemingen waarin geen invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs en indien van toepassing onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk

aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordelingen van de vorderingen.

Voorzieningen

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen af te wikkelen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Indien middelen niet ter vrije beschikking staan, dan wordt hiermee bij de waardeering rekening gehouden.

Schulden

Onder schulden wordt verstaan de per balansdatum bestaande en vaststaande verplichtingen van De12Landschappen die gewoonlijk door betaling worden afgewikkeld.

GRONDSLAGEN VOOR DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

Baten uit acties van derden

De toegezegde bijdragen uit nationale loterijen, puzzelacties van bladen e.d. en/of andere fondsenwervende instellingen worden verantwoord onder deze

categorie. Hierbij is te denken aan gelden van de Nationale Postcode Loterij, maar ook aan gelden van aangesloten organisaties.

Subsidies overheden en anderen

Onder deze categorie worden toegezegde subsidies van overheden, bedrijven en instellingen verantwoord. Onder subsidies zijn te verstaan bijdragen, die door de verstrekker afhankelijk zijn gesteld van de uitvoeringskosten van een project.

Resultaat spaarrekeningen

Onder deze categorie wordt het resultaat van de rente-opbrengsten van de liquide middelen verantwoord.

Overige baten en lasten

Onder overige baten en lasten worden de bijdragen van de provinciale Landschappen verantwoord. Het gaat hier om de algemene bijdrage (voor elk Landschap hetzelfde) en de bijdragen aan verschillende projecten zoals aan CMSi, NeLIS etc.

Belastingen

De stichting is niet vennootschapsbelastingplichtig en gedeeltelijk btw-plichtig.

Kostentoerekening

Voor 2016 is er voor gekozen de historische verdeling van kostentoerekening te handhaven. Oorspronkelijk is deze vastgesteld op basis van urentoerekening van personeel. Omdat er in 2016 nagenoeg

geen personeel meer werkzaam was in De12Landschappen, worden de cijfers van 2015 gebruikt.

Toelichting op de balans

ACTIVA

Materiële vaste activa

De boekwaarde eind 2015 is nihil en reserve financiering activa na resultaatbestemming ook. Inventarissen en voorraden zijn per 1 januari 2016 'om niet' ingebracht in LandschappenNL.

Financiële vaste activa

<i>Het verloop van deze post in 2016 is als volgt:</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	15.757	1.250
Resultaat deelneming	58.761	14.507
Stand per 31 december	74.518	15.757

In november 2014 heeft De12Landschappen samen met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten Buitenleven vakanties B.V. opgericht. De12Landschappen participeert, evenals Natuurmonumenten met 25 aandelen; Staatsbosbeheer heeft de overige 50. In de loop der tijd worden deze activa overgedragen aan LandschappenNL. Dit zal aan de orde komen tijdens de evaluatie eind 2017. Bij liquidatie van de stichting vloeit dit terug naar De12Landschappen of de provinciale Landschappen.

Vorderingen en overlopende activa

	2016	2015
Debiteuren	53.200	237.529
Nog te ontvangen bedragen	18.768	19.356
Vooruitbetaalde bedragen	832	7.175
Nominaal per balansdatum	72.800	264.060

De grootste vorderingen zijn ontstaan door de einde kwartaal doorbelasting van diverse projecten aan de afzonderlijke Landschappen. De post debiteuren wordt dan ook grotendeels gevormd door provinciale Landschappen. De ervaring leert dat deze vorderingen in het eerste kwartaal van het nieuwe jaar worden betaald. De post Nog te ontvangen bedragen wordt gevormd door de nog te ontvangen rente over 2016 en een post nog te factureren.

Liquide middelen

	2016	2015
Rabobank PrAss 645	0	229.864
Rabobank PrAss 528	0	14.565
Rabobank 367	80.373	37.949
Rabobank 259	39.207	1.015.570
Totaal	119.580	1.297.949

De liquide middelen betreffen rentedragende, vrij opneembare tegoeden bij banken. De stichting heeft geen beschikking over een kredietfaciliteit in rekening-courant.

PASSIVA

Reserves en fondsen

Continuïteitsreserve

Per 1 januari 2016 heeft De12Landschappen zoveel mogelijk activiteiten overgedragen aan LandschappenNL. Voor de continuïteitsreserve geldt dat een bedrag van € 779.225,- wordt ingebracht. De toeneming heeft betrekking op het restant van het resultaat 2016, o.a. veroorzaakt door het hoge rendement van de deelneming Buitenleven.

Continuïteitsreserve

<i>Het verloop van deze post is als volgt:</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	889.331	860.840
Toename resultaat bestemming	35.511	28.492
Subtotaal	924.842	889.311
Afneming resultaat bestemming	-779.225	0
Stand per 31 december	145.618	889.331

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserve PrAss

In de vergadering van 9 december 2015 heeft het bestuur besloten de Bestemmingsreserve PrAss per 2016 volledig over te dragen aan LandschappenNL, met behoud van de doelstelling en het voorbehoud dat bij liquidatie de reserve terugvloeit naar de oorspronkelijke inlegger(s).

Bestemmingsreserve onderhoudsfonds PrAss

<i>Het verloop van deze post is als volgt:</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	250.037	241.331
Toename resultaat bestemming	0	24.632
Subtotaal	250.037	265.963
Afneming resultaat bestemming	-250.037	-15.926
Stand per 31 december	0	250.037

Bestemmingsreserve Klinkenberghfonds

In de vergadering van 9 december 2015 heeft het bestuur besloten de Bestemmingsreserve Klinkenberghfonds per 2016 volledig over te dragen aan LandschappenNL, met behoud van de doelstelling en het voorbehoud dat bij liquidatie de reserve terugvloeit naar de oorspronkelijke inlegger(s).

Bestemmingsreserve Klinkenberghfonds

<i>Het verloop van deze post is als volgt:</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	51.740	61.740
Toename	0	0
Subtotaal	51.740	61.740
Afneming resultaat bestemming	-51.740	-10.000
Stand per 31 december	0	51.740

Voorziening verlieslatende contracten

Deze voorziening is opgenomen vanwege de looptijd van het huurcontract van Landschapsbeheer Nederland. Vanaf 1 juli 2014 deelt De12Landschappen samen met hen de huisvestingskosten. De huur van het kantoor van LBN is opgezegd maar liep nog tot eind 2016.

Voorziening verlieslatende contracten

<i>Het verloop van deze post is als volgt:</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	13.745	34.500
Toevoeging boekjaar	0	0
Onttrekking boekjaar	-13.745	-20.755
Stand per 31 december	0	13.745

KORTLOPENDE SCHULDEN

Leveranciers en handelskredieten

	2016	2015
Crediteuren	7.229	133.030
Totaal	7.229	133.030

De post crediteuren bestaat deels uit een tweetal facturen die eind december waren ontvangen inzake CMSi.

Overige schulden en overlopende passiva

	2016	2015
Belastingen (btw)	27.792	13.657
Sociale lasten	-1.629	71.859
Vooruit ontvangen bedragen	0	19.685
Overlopende passiva	82.076	134.681
Nog te betalen aan LNL	5.812	0
Totaal	114.051	239.882

De grootste post wordt gevormd door de overlopende passiva. Hierin is o.a. de overboeking van de reserve Klinkenbergh opgenomen die nog aan LandschappenNL moest worden overgedragen. De af te dragen btw is hoog als gevolg van het in december afrekenen van een project waarover btw moet worden afgedragen.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Alle, niet in de balans opgenomen, verplichtingen zijn in 2016 overgenomen door LandschappenNL.

Toelichting Baten

Totaal baten alle activiteiten

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Baten kerntaken	65.361	3.600	11.985.346
Baten Extra activiteiten	7.000	0	100.298
Baten 1-op-1 doorberekende kosten	346.199	118.500	644.159
Totaal	418.560	122.100	12.729.803

Baten Kerntaken

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Baten uit acties van derden (NPL)	0	0	11.251.328
Resultaat spaarrekeningen	1.115	600	17.298
Bijdragen Landschappen	0	0	663.252
Overige baten	64.246	3.000	53.469
Totaal Baten kerntaken	65.361	3.600	11.985.346

Het resultaat spaarrekeningen bestaat volledig uit rente-inkomsten van de liquide middelen. De overige baten bestaat voornamelijk uit het resultaat uit de Deelneming Buitenleven (ad 58k).

Baten Extra activiteiten

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Bijdragen provinciale Landschappen	0	Pm	140.460
Projectgroep Assurantiën bijdragen	0	Pm	26.187
Doorbelasting bijdrage diverse projecten	0	Pm	878
Legaat (tbv provinciale Landschappen)	7.000	Pm	7.000
Totaal	7.000	0	174.525

Ook dit jaar heeft De12Landschappen geld ontvangen om één op één door te betalen aan (een aantal) provinciale Landschappen.

Overige baten 1-op-1 doorbelaste kosten

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Subsidie overheid (RCE, Project Historische karakterisering landschappen)	88.891	50.000	51.109
DRO reis	0	0	0
NeLIS	41.696	32.000	48.804
NMLAN	0	0	170.574
CMSi (voorheen GBNL)	206.310	28.000	198.637
Verhuiskaart (Cendris)	0	0	7.643
Wia Excedent (Achmea)	9.302	8.500	9.753
Beeldbank	0	0	1.331
Bijdrage VBNE	0	0	57.009
Project Werving en zichtbaarheid	0	0	99.300
Totaal	346.199	118.500	644.159

In 2015 heeft De12Landschappen een subsidie ontvangen van de RCE voor een project Historische karakterisering. De overige baten worden voornamelijk gevormd door één op één doorbelaste kosten van projecten waar Landschappen facultatief aan kunnen deelnemen.

Toelichting lasten besteed aan doelstellingen

Doelstelling Zichtbaar zijn en beïnvloeden

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Projecten in het kader van de doelstelling			
Politieke / bestuurlijke zichtbaarheid	0	0	13.412
Europa en internationaal	0	0	1.116
Marketing en communicatie	0	0	21.827
Natuurbeleid	0	0	3.500
Extra projecten in het kader van de doelstelling			
Landschap & cultureel erfgoed	0	0	2.616
Externe communicatie & lobby:	0	0	0
<i>Publiciteit en onderzoek</i>	0	0	5.595
Actualiteiten	28.197	0	17.472
Personeelskosten	0	0	212.577
Reis- verblijf en opleidingskosten	0	0	4.680
Teruggave ziektekosten/doorbelastingen	-895	0	-35.800
Overige (samenvoeging LBN)	871	0	0
Totaal	28.173	0	246.995

Doelstelling Relatiebeheer en fondsenwerving

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Projecten in het kader van de doelstelling			
Nationale Postcode Loterij (doorbetaling vaste bijdrage)	0	0	11.251.328
Communicatieplan	0	0	14.052
Extra projecten in het kader van de doelstelling			
Relatiebeheer prospects	0	0	16
Personeelskosten	0	0	41.334
Reis- verblijf en opleidingskosten	0	0	910
Teruggave ziektekosten/doorbelastingen	-174	0	-6.961
Overige (samenvoeging LBN)	174	0	0
Totaal	0	0	11.299.351

Doelstelling Faciliteren en verbinden

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Projecten in het kader van de doelstelling			
Operationele facilitering	0	0	13.475
Inleg in reserve LNL: continuïteit	779.225	0	0
Inleg in reserve LNL: PrAss	250.037	0	0
Inleg in reserve LNL: Klinkenbergh	51.740	0	0
Inleg restant liquide middelen PrAss	887	0	0
Extra projecten in het kader van de doelstelling			
Projectgroep Assurantien (PrAss)*	0	0	15.926
Themadagen	-833	0	8.484
Doorbetaling legaat	7.000	0	7.000
Juridische ondersteuning	0	0	66.551
Eén op één doorbelaste kosten			
NeLIS*	41.696	32.000	48.804
NMLAN (incl personeel)	0	0	170.574
GBNL/CMSi (incl personeel)	206.310	28.000	198.636
Verhuiskaart (Cendris)	0	0	7.642
Topografische kaarten (Kadaster)	0	0	0
Wia Excedent (Achmea)	9.302	8.500	9.753
Beeldbank	0	0	1.301
DROreis 2014	0	0	0
Bijdrage VBNE	0	0	57.009
Project Werving en Zichtbaarheid	0	0	98.638
Project Historische karakterisering	88.861	50.000	51.109

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Personeelskosten	0	0	153.528
Reis- verblijf en opleidingskosten	0	0	3.380
Teruggave ziektekosten/doorbelastingen	-647	0	-25.856
Overige (samenvoeging LBN)	624	0	0
Totaal	1.434.203	118.500	885.956

Conform het bestuursbesluit is het grootste gedeelte van de reserves van De12Landschappen overgeheveld naar LandschappenNL. Het gezamenlijke beheersysteem voor grond en gebouwen CMSi is in 2016 grotendeels geïmplementeerd. De volgende fase zal door LandschappenNL administratief worden overgenomen. Het project Historische karakterisering Nederlandse landschappen is in 2016 succesvol afgesloten.

Beheer en administratie

	Realisatie 2016	Begroting 2016	Realisatie 2015
Uitbesteed werk/tijdelijk personeel	0	0	0
Kantoor en algemene kosten	191	250	57.021
Huisvestingskosten	0	0	21.002
Organisatiekosten	1.004	3.100	36.007
Afschrijving en rente	501	250	18
Personeelskosten	0	0	183.053
Reis-,verblijf- en opleidingskosten	0	0	4.030
Teruggave ziektekosten/doorbelastingen	-771	0	-30.828
Inhuur personeel	0	0	0
Overige (samenvoeging LBN)	750	0	0
Totaal	1.675	3.600	270.303

De kosten van beheer en administratie omvatten voornamelijk de aansprakelijkheidsverzekering voor het bestuur.

Uitsplitsing Personeelslasten D12L

(personeel Kerntaken én extra activiteiten)

	Realisatie 2016	Realisatie 2015
Bruto lonen	42.061	481.340
Pensioenpremies	6.768	60.790
Sociale lasten	11.775	73.346
Vakantiegeld	3.118	89.665
Szas (ziektkostenverz)	1.670	19.034
Reiskosten w-w	147	18.885
Onkostenvergoeding diverse	0	322
Ontvangen vergoedingen personeel	-870	-99.445
Totaal	64.669	650.327

Per 1 januari 2016 is al het vaste personeel overgegaan naar LandschappenNL. Twee tijdelijke contracten in het kader van projecten, zijn uitgediend in De12Landschappen. Gemiddeld waren er in 2016 0,68 fte in dienst, tegen 9 fte in 2015.

Overige toelichtingen en ondertekening van de jaarrekening

Beloning bestuurders

De leden van het Bestuur van De12Landschappen ontvangen geen bezoldiging. Ook zijn aan de bestuursleden geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Bezoldiging directie

Vrijwel alle werknemers van De12Landschappen zijn per 1 januari 2016 overgegaan naar Landschappen-NL. Dit geldt ook voor de directeur. Zijn bezoldiging gebeurt dan ook vanuit die entiteit.

Ondertekening van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld door de directie van de stichting.

De Bilt, 5 april 2017,

Dr. ir. H.H. Bartelink, directeur

Vaststelling van de jaarrekening

De jaarrekening is vastgesteld door het bestuur van de stichting.

De Bilt, 5 april 2017,

Mr. A. van der Meer, voorzitter

Drs. F. Koster, penningmeester

De12Landschappen

Overige gegevens

- > **CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT**
- > **STATUTAIRE REGELING BETREFFENDE DE BESTEMMING VAN HET RESULTAAT**
- > **RESULTAATBESTEMMING 2016**
- > **VOORSTEL RESULTAATSBESTEMMING 2016**

Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hiervoor wordt verwezen naar de hierna opgenomen verklaring.

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

In artikel 18 van statuten van de stichting staan de reglementen met betrekking tot het opstellen van de jaarrekening.

Resultaatbestemming 2016

De jaarrekening 2016 is vastgesteld in de vergadering van het bestuur gehouden op 5 april 2017. Het bestuur heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel resultaatsbestemming 2016

Conform Richtlijn RJ650 is door de directie voorgesteld het resultaat voor een groot deel toe te voegen aan de bestemmingsreserves en het restant aan het eigen vermogen, conform onderstaand overzicht.

RESERVES	
-continuïteitsreserve	-779.225
-bestemmingsreserves	
PrAss	-250.037
Klinkenbergh	-51.740
-continuïteitsreserve	35.510
Totaal	-1.045.492

Dit voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Unie van Provinciale Landschappen

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2016

Ons oordeel met beperking

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Unie van Provinciale Landschappen te De Bilt gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in deze jaarstukken op pagina 90 tot en met 104 opgenomen jaarrekening, uitgezonderd de mogelijke effecten van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf “De basis voor ons oordeel met beperking”, een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Unie van Provinciale Landschappen op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen”.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2016.
2. De staat van baten en lasten over 2016.
3. De toelichting lastenverdeling, de grondslagen, de toelichting op de balans, toelichting baten en toelichting lasten besteed aan doelstellingen en de overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel met beperking

De deelneming van Stichting Unie van Provinciale Landschappen in Buitenleven Vakanties B.V., een Nederlandse deelneming die in boekjaar 2014 werd verworven en die is gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode, is op de balans per 31 december 2016 opgenomen voor ad EUR 74.518 en het aandeel van Stichting Unie

van Provinciale Landschappen in het resultaat 2016 van Buitenleven Vakanties B.V. ad EUR 58.761 is begrepen in het resultaat van Stichting Unie van Provinciale Landschappen over 2016. Wij hebben geen voldoende en geschikte controle-informatie kunnen verkrijgen omtrent de waardering van de deelneming per 31 december 2016 en het aandeel in het resultaat van de deelneming over 2016 daar er bij de jaarrekening van de deelneming geen controleverklaring is verstrekt. Wij hebben geen, op economische verantwoorde wijze, alternatieve controlewerkzaamheden kunnen uitvoeren. Als gevolg hiervan daarvan hebben wij niet kunnen vaststellen of er eventueel correcties noodzakelijk waren met betrekking tot de hiervoor genoemde bedragen.

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie “Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening”.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Unie van Provinciale Landschappen zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel met beperking.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- LandschappenNL
  - Verslag Raad van Toezicht
  - Jaarverslag
  - Financieel verslag
  - Bijlagen
- Landschapsbeheer Nederland
  - Financieel verslag
- De12Landschappen
  - Financieel verslag

Uitgezonderd de mogelijke effecten van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf “De basis voor ons oordeel met beperking” zijn wij op grond van onderstaande werkzaamheden van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten op grond van Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen” en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag de overige gegevens en samenstelling bestuur, in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen”.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van de directie en de penningmeester voor de jaarrekening

De directie en de penningmeester zijn verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende Instellingen”. In dit kader is de directie en penningmeester verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie en de penningmeester noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie en de penningmeester afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie en de penningmeester het voornemen hebben om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie en penningmeester moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door de directie en penningmeester gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring

te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.

- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Utrecht, 5 april 2017

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend:

drs. S.G. Verrips RA

Samenstelling Bestuur De12Landschappen

per 31-12-2016

	Bestuurslid	Plaatsvervanger
Het Groninger Landschap	<p>Mw. J.G. Vlietstra Benoemd in 2012, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Het Groninger Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter Stichting Het Groninger Landschap Lid Raad van Toezicht ZINN Raad van Commissarissen van Afvalsturing Friesland in de hoedanigheid van president-commissaris Lid Raad van Toezicht University Campus Fryslan Lid Raad van Advies Herinneringscentrum Kamp Westerbork Ambassadeur Noord-Nederlands Orkest Voorzitter “Tendercommissie duurzame recreatie en toerisme” van het Waddenfonds Voorzitter Commissie Bijzondere Situaties Groningen Lid Ledenraad VGZ</p>	<p>Dhr. J.J. Hooft Benoemd in 2013.</p>
It Fryske Gea	<p>Dhr. mr. A. van der Meer (voorzitter) Benoemd in 2008, termijn loopt gelijk aan bestuurslidmaatschap It Fryske Gea.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter bestuur Vereniging It Fryske Gea Voorzitter Raad van Toezicht LandschappenNL Senior rechter A in de rechtbank Nood-Nederland, afdeling privaatrecht Secretaris Vereniging Spavo Secretaris Stichting Munt & Penningenkabinet Secretaris Stichting Spavo Fonds</p>	<p>Mw. prof. dr. J. van der Meer-Kooistra Benoemd in 2011.</p>

<p>Het Drentse Landschap</p>	<p>Mw. A. Edelenbosch Benoemd in 2008, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Het Drentse Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter Raad van Toezicht Het Drentse Landschap Lid Raad van Toezicht LandschappenNL Voorzitter Bestuur Je Maitiendrai Fonds Bestuurslid Vereniging Dorpsbelangen Gasselternijveenschemond</p>	<p>Dhr. P. Bennema Benoemd in 2012.</p>
<p>Landschap Overijssel</p>	<p>Mw. W.M.H. Paalman-Vloedgraven Benoemd in 2013, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Landschap Overijssel.</p> <p>(Neven)functies: Lid Raad van Toezicht Landschap Overijssel Lid Algemeen Bestuur De 12Landschappen Voorzitter Coöperatie Hellendoorn Op Rozen Secretaris/penningmeester Stichting Kinderboerderij Hellendoorn-Nijverdal Coördinator Werkgroep De Smidse (Historische Kring Hellendoorn-Nijverdal) Eigenaar 't Overwater Advies Initiatievenmakelaar bij IM@Overijssel</p>	<p>Dhr. A. Flierman Benoemd in 2016.</p>
<p>Het Geldersch Landschap en Kasteelen</p>	<p>Dhr. mr. H.J.E. Bruins Slot Benoemd in 2013, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Geldersch Landschap en Kasteelen.</p> <p>(Neven)functies: Vice voorzitter vereniging Aegon Voorzitter Raad van Toezicht Geldersch Landschap en Kasteelen Voorzitter Raad van Toezicht Wilde Ganzen Lid Raad van Advies nationaal park De Hoge Veluwe</p>	<p>Dhr. drs. A. Welgraven Benoemd in 2013.</p>

<p>Het Flevo-landschap</p>	<p>Dhr. drs. H. Dijkstra Benoemd in 2010, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Het Flevo-landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter van de Raad van Toezicht Stichting Het Flevo-landschap Lid Raad van Toezicht LandschappenNL Vicevoorzitter Prins Bernhard Cultuurfonds Flevoland Voorzitter Corrosia! Expo en Theater, Almere Lid comité van aanbeveling Almeers Jeugd Symfonie Orkest Voorzitter van de Raad van Toezicht Regiocollege, Zaandam Voorzitter Raad van Commissarissen Beheer Flevoland Participaties BV voor MKB en Technofonds Fonds Flevoland Lid Raad van Toezicht OMALA (Ontwikkelingsmaatschappij Almere Lelystad Airport) en voorzitter audit-commissie Vicevoorzitter van de Raad van Commissarissen en voorzitter auditcommissie van Medrie te Zwolle Lid Raad van Toezicht Omroep Flevoland, Lelystad</p>	<p>Dhr. dr. ir. D. Ekkel Benoemd in 2013.</p>
<p>Het Utrechts Landschap</p>	<p>Dhr. drs. M. Kortbeek Benoemd in 2013, termijn loopt gelijk aan bestuurslidmaatschap Utrechts Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter bestuur Utrechts Landschap Lid Raad van Commissarissen MN Services N.V. Voorzitter van de Raad van Commissarissen van PGA Nederland N.V. Voorzitter bestuur Kasteel Loenersloot Voorzitter bestuur De Utrechtse Molens Lid Raad van Toezicht Stichting Natuurbeelden</p>	<p>Dhr. B. Verfuhrden Benoemd in 2014.</p>

<p>Landschap Noord-Holland</p>	<p>Dhr. drs. F. Koster Benoemd in 2015, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Landschap Noord-Holland.</p> <p>(Neven)functies: Bestuurslid Raad van Toezicht Landschap Noord-Holland Penningmeester bestuur Landschapsbeheer Nederland Lid Raad van Toezicht LandschappenNL Penningmeester Stichting de Promenade, Bestuurslid JP Kuiper Fonds Penningsmeester Raad van Toezicht Eurosite Bestuurslid Raad van Toezicht Stichting Texels Museum</p>	<p>Dhr. E.C. Bouwmeester Benoemd in 2012.</p>
<p>Het Zuid-Hollands Landschap</p>	<p>Dhr. prof. dr. A. van der Zande Benoemd in 2011, termijn loopt gelijk aan bestuurslidmaatschap Het Zuid-Hollands Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter bestuur Stichting Het Zuid-Hollands Landschap Directeur-generaal RIVM Voorzitter Supervisory Committee van Wetlands International Voorzitter Bestuur Stichting Het Zuid-Hollands Landschap Bestuurslid Stichting Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) Lid van de Adviescommissie Prof. Pieter van Vollenhoven over financiering Natuurbeleid Bestuurslid Stichting Toekomstbeeld der Techniek (STT) Bestuurslid Economic Board Utrecht (EBU)</p>	<p>Dhr. G. Labouchere. Benoemd in 2011.</p>

<p>Het Zeeuwse Landschap</p>	<p>Dhr. drs. D.J. van der Zaag Benoemd in 2010, termijn loopt gelijk aan lidmaatschap Raad van Toezicht Het Zeeuwse Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter Raad van Toezicht van Het Zeeuwse Landschap Voorzitter natuurmuseum Terra Maris Voorzitter hospice Het Clarahofje Voorzitter Raad van Toezicht Allevo Lid Maatschappelijke Raad van Advies zorginstelling Philadelphia Voorzitter Stichting Cadant</p>	<p>Dhr. ir. W.H. van der Hoofd Benoemd in 2008.</p>
<p>Het Brabants Landschap</p>	<p>Dhr. J. Vos Benoemd in 2010, termijn loopt gelijk aan hoofdbestuurslidmaatschap Brabants Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter Hoofdbestuur Stichting Het Noordbrabants Landschap Lid Raad van Toezicht LandschappenNL Bestuurslid van de Molenstichting in Noord Brabant</p>	<p>Dhr. mr. J.K.B. van Daalen Benoemd in 2016.</p>
<p>Het Limburgs Landschap</p>	<p>Mw. mr. W. Raab (vice-voorzitter) Benoemd in 2015, termijn loopt gelijk aan bestuurslidmaatschap Limburgs Landschap.</p> <p>(Neven)functies: Voorzitter Algemeen Bestuur Stichting Het Limburgs Landschap Lid Raad van Toezicht LandschappenNL Seniorrechter Rechtbank Limburg</p>	<p>Mw. drs. J.M.C. Driessen Benoemd in 2015.</p>

Colofon

Jaarstukken 2016 van Stichting LandschappenNL,
Stichting Landschapsbeheer Nederland en Stichting
Unie van Provinciale Landschappen

Uitgave

LandschappenNL

Postbus 31

3730 AA De Bilt

T 030-234 50 10

info@landschappen.nl

www.landschappen.nl

Eindredactie

Tekstlabel, Leeuwarden

Ontwerp en realisatie

Vandermeer visuele communicatie, Culemborg

Foto verantwoording

Cover: Thijs Glastra

Overig: Thijs Glastra, Henk Heijligers, Bram de Jong, Het
Zeeuwse Landschap, Henk Pijnenburg, Landschapsbeheer
Zeeland, Geldersch Landschap en Kasteelen.

April 2017

LandschappenNL is beneficiënt van de Nationale Postcode
Loterij

Provinciale organisaties

